

СТЕНОГРАМА

комітетських слухань Комітету з питань правової політики
на тему: "Проблеми виконання Україною рішень Європейського суду
з прав людини"

09 грудня 2020 року

Веде засідання голова Комітету КОСТІН А.Є.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Шановні колеги, шановні народні депутати члени Комітету з питань правової політики та народні депутати, які також доєдналися до цього заходу, шановні запрошені, шановні наші гості з Ради Європи та з інших інституцій міжнародних та експертних, я радий всіх вітати! І ми починаємо зараз комітетські слухання Комітету Верховної Ради України з питань правової політики на тему "Проблеми виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини".

Коротко нагадаю, що рішення про проведення такого заходу, але на рівні парламентських слухань, було прийнято ще в листопаді минулого року і парламентські слухання були призначені на травень 2020 року. Ми отримали підтримку від Ради Європи, від інститутів Ради Європи і готувалися до цього заходу. Але, на жаль, карантинні заходи завадили нам провести парламентські слухання в травні, ми перепризначили їх на листопад, але на жаль, карантинні заходи продовжуються. Тому для того, щоби все ж таки не чекати наступного разу, комітетом було прийнято рішення провести комітетські слухання з цієї важливої тематики.

Я не буду повторювати, я думаю, що ви почуєте від наших спікерів, якою складною є ця проблема, вона виникла не сьогодні, це наслідок і спадок, який нам дістався. Але наше завдання – все ж таки намагатися вийти з ситуації, яка склалася. Тому що наслідком недоліків системи виконання рішень українських судів в Україні стало вже таке системне невиконання рішень Європейського суду з прав людини.

Ця проблема носить не тільки правовий, але має також і політичний вимір. І завдання цих парламентських слухань, в межах контрольної функції комітету, отримати інформацію та обговорити стан виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини та вимоги Ради Європи щодо їхнього виконання в контексті взятих Україною міжнародних зобов'язань перед Радою Європи, а також перед Міжнародним валютним фондом та Європейським Союзом.

Також ми маємо обговорити вимогу Комітету міністрів Ради Європи та рекомендації щодо першочергових дій, які необхідно вжити з метою виконання рішень ЄСПЛ у справах "Іванов проти України", "Бурмич та інші проти України". Також ми маємо обговорити проблеми ідентифіковані в справах ЄСПЛ "Зеленчук і Цицюра проти України", "Петухов проти України" і "Петухов проти України (№ 2)".

Також наше завдання обговорити та визначити пріоритетні кроки та заходи, які необхідно здійснити, строки їхнього здійснення, а також індикатори їхнього виконання в контексті виконання рішень ЄСПЛ, які будуть предметом обговорення на цих комітетських слуханнях. І далі комітет сформулює рекомендації за результатами проведених слухань, які ми, я думаю, що обговоримо також з нашими партнерами з Ради Європи.

Цей захід, він організований при підтримці Проекту Ради Європи "Подальша підтримка виконання Україною рішень у контексті статті 6 Європейської конвенції з прав людини", який фінансується Фондом з прав людини. Але це не тільки така організаційна та це технічна підтримка, це також і підтримка з точки зору... Я б сказав інтелектуальна та експертна підтримка тому що я дуже радий, що сьогодні з нами провідні експерти інституцій Ради Європи, які зможуть поділитися з нами своїм баченням як самої проблеми, так і шляхів її вирішення.

Я хотів би також подякувати всім тим хто долучився і буде сьогодні виступати на комітетських слуханнях. Я розумію, що час, який ми виділили,

він не є дуже великим, але ми намагалися залишити час для дискусій. Між тим, ми розуміємо, що якщо буде потреба в додатковому часі для виступів, то він у нас, так скажемо, заброньований, тобто буде достатньо часу для того, щоби і виступили інші учасники комітетських слухань. Ми будемо завершувати о першій годині. І я дуже прошу всіх виступаючих дотримуватися регламенту виступів для того, щоби залишився час для дискусії.

Я хочу повідомити, що щойно отримав від pana Олексія Резнікова віцепрем'єр-міністра України та голови Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини повідомлення про те, що він зараз присутній на терміновій урядовій нараді, яка має завершитися об 11-й годині. Він неодмінно доєднається до нас і ми надамо йому слово вже процесі виступів учасників комітетських слухань.

Я хочу зараз надати слово пану Крістофу Пуарелю директору з прав людини Генерального Директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи для вступної промови та змістовної одразу промови. І, пане Крістоф, у вас 12 хвилин для вашого виступу. Дякую. Будь ласка.

КРІСТОФ ПУАРЕЛЬ. Дякую щиро, пане голово! Пане Костін, сподіваюся, ви мене бачите і чуєте.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, ми вас чуємо і бачимо. Дякую щиро.

КРІСТОФ ПУАРЕЛЬ. Пане голово Комітету з правової політики Верховної Ради, шановні представники судових інституцій, пані і панове, дозвольте на початок висловити свою щирю вдячність голові комітету та членам комітету за можливість взяти участь у цьому слуханні сьогодні. Я вважаю, що це чудова ініціатива і хочу віддати вам належне за організацію цього слухання.

Очевидно, парламент – це ключовий інституційний гравець необхідний для ефективного виконання рішень Європейського суду з прав людини. І ми вітаємо те, що Комітет правової політики активно залучений до цього. Комітет очевидно є ключовою зацікавленою стороною долученою до процесу законотворення, оскільки комітет має мандат у царині формування правової політики та конституційних питань.

Хочу наголосити, що слухання – це чудова нагода обговорити співпрацю між Верховною Радою України та Радою Європи по питаннях, які зараз знаходяться на розгляді Комітету міністрів Ради Європи. Ви знаєте, що після того, як суд виносить рішення, Комітет міністрів, виконавчий орган Ради Європи, здійснює нагляд за виконанням рішень.

Як і ви, пане голово, шкодую так само, що ця зустріч відбувається в форматі онлайн з огляду на пандемію. Але я впевнений, що ми зможемо сьогодні досягнути результатів. І пандемія водночас нагадує нам ключові питання захисту прав людини, які очікують реалізації в Україні, зокрема права на охорону здоров'я, рівний доступ до медичної допомоги, права на життя, приватність та багато інших.

Ми за роки налагодили дуже тісну співпрацю з Україною через різні проекти Ради Європи за сприяння представництва Ради Європи у Києві та Департаменту виконання рішень, який головним чином відповідає за це питання. Тому сподіваємося, що ця відмінна співпраця триватиме далі, спільно з українськими органами влади. І тому дозвольте наголосити на позитивних результатах, які були досягнуті за період 2018-2020 років, зокрема закриття більше ніж тисячі справ, а це значно краще, ніж попередні результати досягнуті до 2018 року. Це, на мою думку, є реальним успіхом України і реальним успіхом Ради Європи водночас. Але найголовніше – це успіх для українських громадян.

Виконання судових рішень, безперечно, важливо для Ради Європи. Але передусім – це найважливіше у щоденному житті українських громадян. На

цьому, дозвольте мені наголосити. Хоча маємо дуже гарний результат по закритих справах, водночас залишається багато рішень, які далі залишаються на розгляді Комітету міністрів – це 586 справ, які не закриті станом на сьогодні. Це число зростає і надалі. 80 нових справ додалося цього року. І ймовірно, що кількість справ зростатиме і надалі з огляду на те, що є багато заявок до суду, які знаходяться на розгляді в Європейському Суді з прав людини.

Серед справ, які *(Не чути)*.... виконанням, найбільша кількість, більше 71 відсотка з них, класифіковані під категорію прискіпливої процедури нагляду Комітету міністрів. Це означає, що Комітет міністрів приділяє пильну увагу цим справам. А це 71 відсоток справ по Україні, які особливо ретельно наглядаються Комітетом міністрів. Це справи, які виявляють системні та постійні проблеми, які, на жаль, були успадковані в минулому (як ви і казали, пане голово) і часом це справи, які тривають вже десятиліттями. Це означає, що потрібно докласти додаткових зусиль і це означає, що є додаткові проблеми з виконанням цих справ і вони потребують і законодавчих змін і інституційних змін, які необхідно взяти.

З огляду на обмежений час, дозвольте мені висвітлити три групи справ, які є особливо важливі.

Перша група справ стосується питання невиконання чи відтермінованого виконання рішень національних судів – це відома група справ "Бурмич/Іванов". Ці питання невиконання або відтерміноване виконання рішень місцевих судів і відсутність засобів правового захисту є важливими не тільки з точки зору виконання судових рішень, як таких, але для українських громадян. Українські громадяни звертаються до суду, отримують судові рішення, а потім ці судові рішення не виконуються. Це піднімає серйозні питання щодо ефективності системи судочинства загалом і довіри до неї.

І головне питання належного функціонування верховенства права – правовладдя. Це важливе питання правовладдя в будь-якій країні Ради Європи чи країні світу, яке неможливе без ефективної системи судочинства і ефективного виконання судових рішень. Це питання невиконання вже триває на розгляді Комітету міністрів з 2001 року. Комітет міністрів за роки надав ряд рекомендацій українським представникам щодо того, як це складне багатогранне питання може бути вирішено, зокрема через проміжні рішення.

Водночас Рада Європи надавала допомогу Україні у визначенні коренів цієї проблеми, і це відомо всім українським представникам. Конкретніше, у вересні цього року Комітет міністрів наголосив на тому, що важливо, щоб українські органи влади зробили швидкий поступ. І цитую рішення: що всі необхідні заходи мають бути вжиті для повного вирішення цієї проблеми. Отже, у нас всіх попереду велика робота, і в нас в Раді Європи також, в допомозі вам у цих зусиллях.

Були запроваджені нові виконавчі механізми, зокрема реформа системи виконання судових рішень в Україні і запровадження приватних виконавців. І це комплекс рішень, які були напрацьовані Комітетом міністрів щодо автоматичного виконання рішень проти держави і брак правових механізмів захисту.

Водночас, ми хочемо відзначити позитивні зрушення, які відбулися останнім часом – це створення нової комісії для виконання рішень ЄСПЛ Комітету міністрів і прийняття Комітетом міністрів національної стратегії, яка вимагає прийняття національного плану дій для реалізації впродовж двох місяців.

Вам, напевно, відомо, в контексті нагляду виконання судових рішень Комітет міністрів передусім покладається на інформацію, яку отримує від відповідної країни. Але Комітет міністрів також покладається на інформацію, яку він отримує з джерел інших інституцій, зокрема громадських організацій.

Мушу сказати, що згідно двох звітів, які ми отримали минулого вересня, ми бачимо, що фактичне виконання рішень в Україні складає 2,6 відсотків. І новий закон, який відтермінував всі платежі державного бюджету, які стосуються державного боргу щодо рішень національних судів в січні 2021 року. Також бачимо, що у листопаді 2020 року бюджетні нарахування на виплату державних боргів по судовим рішенням були скорочені до нуля у бюджеті на 2021 рік.

Очевидно, що це вкрай проблемне питання. І хочу закликати представників влади вирішити проблему фінансування цих виплат в пріоритетному порядку. Я вже згадував, що українські громадяни очікують виплати боргів, які їм належать. І функціонування системи правосуддя, і довіра до системи правосуддя і інституцій України загалом, звичайно, важливі, а для цього потрібне врегулювання цієї проблеми.

Також хочу зазначити, що Конституційний Суд виніс рішення, яке постановило, що це відтермінування є неконституційним. Тепер нам потрібно разом подумати, що робити далі і як ми можемо спільно напрацювати комплексний законодавчий пакет, який буде узгоджений з рішеннями суду, зокрема автоматичне виконання рішень та запровадження ефективних засобів правового захисту. Тому закликаю вас використати досвід Ради Європи у підготовці такого комплексного законодавчого пакету. Сподіваюся, що це слухання сьогодні пришвидшить прийняття такого законодавчого пакету. Хочу підтвердити, що ми в Раді Європи готові цілковито долучитися до наступних зусиль і створення цього законодавчого пакету.

Друга група справ стосується неналежного поведження і брак альтернативних засобів правового захисту в умовах утримання – це є група справ "Невмержицький/Сукачов". Ці справи особливо важливі, оскільки вони стосуються абсолютної заборони нелюдського поведження. Комітет міністрів прийняв тверде рішення з цього питання лише минулого тижня. Комітет

очікує прогресу в основних питаннях, які залишаються невирішені – це рішення суду, які датуються 2004-2005 роками. І Комітет міністрів буде обговорювати ці справи ще раз у червні наступного року.

Знаю, що реформа пенітенціарної системи триває й надалі, і відповідні нормативні акти приймаються. Проте, неналежні матеріальні умови утримання, та найголовніше – надмірне скупчення залишаються проблемними. Пілотне рішення було прийнято з приписом запровадити широкі заходи, зокрема використання заходів, які не вимагають утримання і зменшення утримання в слідчих ізоляторах – це рекомендація, яка стосується не тільки України, але й інших країн Ради Європи.

Ми помічаємо послідовні зусилля, які робляться для того, щоб зробити ремонти і побудувати нові приміщення і виділити належні кошти, які б не були за рахунок фінансових внесків в'язнів. Важливо, що стандарти Конвенції, а також стандарти Комітету про попередження катувань, коротко англійською CPT, також застосовувалися у цій системі без диференціації до різних когорт ув'язнених.

Важливо наголосити на всіх аспектах, які стосуються зокрема доступу до медичної допомоги та охорони здоров'я в умовах ув'язнення, які були визначені судом. Не зважаючи на позитивні кроки в розробці системи апробацій, їй бракує фінансування та кадрової підтримки для того, щоб дати якісь конкретні результати для в'язнів. З огляду на актуальність ситуації, в контексті пандемії COVID особливо важливо наголосити на гуманітарному аспекті нагальності цих справ.

Також дозвольте мені зазначити, що був помічений прогрес у розслідуванні неналежного поведіння, що так само важливо в цьому відношенні, створення бюро розслідувань і окремого департаменту Генеральної прокуратури. Та конкретні кроки, які мають на меті покращити умови утримання і притягнення до відповідальності тих хто скоїв неналежні дії і досягнення справедливості для потерпілих від цього нелюдського

поводження. Знову ж таки, хочу наголосити на важливості цих зусиль, але водночас потрібно додати додаткових зусиль для того, щоб запровадити законодавчі зміни щодо попереджувальних та компенсаторних заходів.

Знову ж таки, ми як Рада Європи, готові надавати допомогу у співпраці, підтримувати реформу пенітенціарної системи. Хочу запевнити вас, що ми свідомі комплексності реформи, яка має бути реалізована, ресурси які для цього необхідні, які має надати українська влада для вирішення цієї проблеми. Ми цілком свідомі і визнаємо величезні зусилля, які потрібні, але як я вже казав, можете розраховувати на підтримку Ради Європи в своїх зусиллях. Хочу згадати нещодавно створений проект Ради Європи, який може вам допомогти в цьому процесі, зокрема надати допомогу Міністерству юстиції.

Третя група справ, яку я хочу згадати, стосується питання земельного мораторію – це справа "Зеленчук і Цицюра". Дозвольте зазначити, хочу наголосити на стрімкій реакції Верховної Ради на рішення суду по справі "Зеленчук і Цицюра". Непотрібно, напевно, згадувати, що був прийнятий Закон номер 2178-10, у відповідь на рішення по "Зеленчук і Цицюра", що скасовує мораторій, у грудні минулого 2019 року, і Комітет міністрів закликав до швидкого прийняття цього закону. Комітет міністрів закликав українських представників влади напрацювати нормативні акти, які б реалізовували цей законопроект.

Ми, як Рада Європи, готові допомогти вам у реалізації наступних заходів по цих рішеннях суду. Ми розуміємо масштаб проблеми, що стосується 7 мільйонів потерпілих, які не мають можливості реалізувати своє право власності в контексті земельного права. Ми працюємо з секретаріатом для напрацювання цього рішення і проведення реформи без зволікання і відновлення прав потерпілих. Водночас, Комітет міністрів вітає рішення Ради в напрацюванні законопроекту і прийнятті його в кінцевому рішенні щодо захисту земельних прав згідно Конвенції.

Сподіваюсь, що ця реформа може бути завершена до наступного засідання Комітету міністрів, якщо це можливо. І сподіваюсь, що не буде звороту у прогресі, який був досягнений в цьому напрямку врегулювання цієї проблеми.

Пане голово, панове, дозвольте, на завершення, запевнити вас, що Рада Європи готова допомагати вам у перегляді і прийнятті законодавства, і в конструктивних обговореннях в комітетах Ради, де будуть обговорюватися відповідні законопроекти. Я думаю, зараз час діяти і активно залучити парламентарів до запровадження стандартів прав людини загалом і зокрема запровадженні рішень Європейського суду з прав людини. Це буде сигналом відданості непохильної української Верховної Ради, волі та відданості демократичним принципам та верховенству права.

На завершення, пане голово, дозвольте подякувати вам ще раз, від всього серця подякувати вам та членам комітету, представникам Верховної Ради за співпрацю. Та всім учасникам побажати плідних обговорень, розробку рекомендацій для наступних зусиль і, як я вже казав на початку, в інтересах українського народу. Це наша спільна мета – служити потребам та інтересам українських людей, українських громадян.

Безперечно, для нас, для Ради Європи, важливо, щоб рішення суду реалізовувалися, була довіра до системи судочинства. Але й не менш важливо, щоб рішення суду досягали справжньої мети, а це щоб наші права, наших співгромадян по Європі, були належно захищеними. Можете розраховувати на нашу повну підтримку. І дякую ще раз за запрошення.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Шановний пане Пуарель, дуже дякую за підтримку з боку інститутів Ради Європи. І я хочу..... *(Не чути)*

Подякувати за те що ви зазначили як досягнення, так і надали вже в своїй промові деякі рекомендації, які безумовно, я думаю, що будуть підтримані комітетом. Тому що моє переконання полягає в тому, моє

особисте переконання полягає в тому, що, безумовно, рішення судів проти держави держава має виконувати, тому що не може бути якихось ситуацій і виправдань, коли держава не виконує рішення проти своїх інституцій.

Але, між тим, ви також зазначили, на мій погляд, напевно, найскладнішу ситуацію, яка потребує такого комплексного і міжвідомчого вирішення, і це ситуація з групою справ "Іванов/Бурмич проти України".

І я хочу з задоволенням передати слово пані Ліліт Данегян Голові відділу з реформ сектору правосуддя Департаменту правосуддя та правового співробітництва Ради Європи. Вона буде говорити про імплементацію необхідних заходів для виконання рішень ЄСПЛ у групі справ "Іванов/Бурмич".

Пані Ліліт, вітаю вас, і вам слово.

ЛІЛІТ ДАНЕГЯН. Дуже дякую, пане Костін. Сподіваюся, шановні учасники мене бачать і добре мене чують.

ДАНЕГЯН ЛІЛІТ. Добре вас бачимо і чуємо. Дуже дякую.

Шановні члени парламенту, шановні учасники слухань! Я би хотіла привітати вас сьогодні від імені Департаменту правосуддя і правового співробітництва, і від голови нашого відділу, яка, на жаль, не може бути присутня на цьому засіданні, оскільки, зараз, саме в цей момент, вона надає презентацію на іншому українському заході, де йдеться про практику ЄСПЛ. Відповідно ми мали поділити участь в цих двох важливих подіях, відповідно, я звертаюсь до вас від її імені.

Я вважаю, що сьогодні ми маємо поговорити по дуже важливих питаннях, які пов'язані з невиконанням рішень ЄСПЛ і процесами, пов'язаними з цими аспектами. Відповідно, я пропущу ту частину, де ми говоримо про те, наскільки дійсно ми співпрацюємо з українськими органами влади щодо цих аспектів і я перейду безпосередньо до змістовної частини.

Я би хотіла підкреслити, що один з важливих компонентів права на справедливий судовий розгляд, полягає в тому, що рішення мають виконуватись належним чином і автоматично. На жаль, проблема невиконання рішень в Україні залишається однією з наймасштабніших і найбагатосторонніших проблем, що демонструє істотну дисфункцію української правової системи і відповідно це впливає на верховенство права в країні.

Містер Пуарель вже звернув увагу на питання групи справ "Бурмич/Іванов". І незважаючи на значний проміжок часу, який пройшов після прийняття рішення ЄСПЛ, Україна до цих ще пір не запровадили необхідних заходів. На останньому розгляді виконання цих справ в жовтні 2020 року Комітет міністрів Ради Європи прийняв проміжну резолюцію, де і зараз, я цитую: "Українські органи влади закликають повністю вирішити цю проблему, досягнути швидкого прогресу та запровадити усі необхідні заходи, а найголовніше – широкомасштабний пакет законів, який має відповідати вимога практики ЄСПЛ та ефективних засобів судового захисту, допоки не буде вирішена проблема з невиконанням або відтермінуванням виконання рішень національних судів".

З часу того засідання було досягнуто певного прогресу. І нам дуже приємно, що і ми змогли долучитися до цього процесу, звичайно, за вашої підтримки.

Питання невиконання рішень національних судів є високопріоритетним питанням і стоїть на порядку денному основних державних інституцій. За допомогою українських органів влади ми змогли визначити причини невиконання рішень національних судів та підготували проект стратегії щодо впровадження загальних заходів на виконання рішення у справі "Іванов/Бурміч". І українські органи влади завершили національну стратегію для вирішення проблеми невиконання рішень судів, яка була прийнята 30 вересня 2020 року. В той же час ми вже маємо побачити вплив таких

досягнень. І, як я вже казала, що дійсно є певні загальні заходи, які має застосувати Україна для повного вирішення цієї проблеми.

З метою надання допомоги в цьому процесі ми провели серію заходів та консультацій і надали рекомендації, які охопили декілька тем, пов'язаних з питанням невиконання. І я би хотіла, безпосередньо, згадати подію, яка відбулася 5 листопада, де йдеться про Третій форум щодо виконання рішень національних судів в Україні, для надання можливості представникам законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, представникам громадянського суспільства та представникам міжнародних організацій провести ці дебати щодо подальших необхідних заходів. Форум розробив рекомендації, які зараз остаточно оформлюються. І в найближчому майбутньому, коли ми їх остаточно підготуємо, і коли їх прокоментують всі зацікавлені сторони, вони будуть надані вам.

Я також хотіла би висвітити декілька основних рекомендацій, прийнятих на форумі, які охоплюють законодавчі, регуляторні, фінансові та статистичні аспекти.

В першу чергу, йдеться про потребу розробити і прийняти широкомасштабний пакет законів спрямованих на повне вирішення проблем невиконання судових рішень. Як я вже казала Комітет міністрів Ради Європи також зазначив це як один з пріоритетних заходів, який необхідно пов'язати із розумінням практики ЄСПЛ та необхідних засобів правового судового захисту.

Йдеться про законодавчі рекомендації у наступних сферах. Покращення проваджень щодо процедур банкрутства державних підприємств та підприємств, які контролюються державою.

Перегляд існуючої системи мораторію на виконання рішень.

Третій пункт. Покращення соціально-орієнтованого законодавства.

Четвертий пункт. Перегляд існуючої системи виконання, яка передбачає підготовку одного законопроекту, в якому буде говоритися про

потребу автоматичного виконання; про розрізнення між добровільним виконанням і недобровільним виконанням рішень. Йдеться про необхідність забезпечення системи інституційної незалежності судових виконавців – державних і приватних.

Наступне. Запровадження повномасштабної змішаної системи виконання з рівними компетенціями для приватних і державних судових виконавців. Йдеться про загальну стратегію і відповідно необхідно підготувати загально-масштабний план дій, в якому буде зазначено відповідальні особи, конкретні часові проміжки, які узгоджуватимуться з рішенням ЄСПЛ та Комітетом міністрів Ради Європи і їх рекомендацій.

Впровадження і національної стратегії і її плану дій має отримати відповідне фінансування. Якщо йдеться про фінансові заходи, також необхідно переглянути існуючі бюджетні процедури для визначення фінансових проблем, для того, щоб забезпечити достатні бюджетні асигнування, які необхідні для забезпечення виконання судових рішень проти держави.

Також рекомендується розробити реєстр кількості невиконаних рішень проти держави, а також обсягу сум, які необхідно виділити на виконання таких рішень. І тим не менш, повномасштабне запровадження всіх необхідних заходів ще попереду.

Я би хотіла подякувати парламентському комітету за проведення цих слухань і за здійснення функцій парламентського нагляду, яке ми маємо забезпечити для успішного виконання рішень в групі справ "Іванов/Бурміч".

Я би хотіла також закликати українських партнерів, українські органи влади продовжувати їхні зусилля у співпраці з усіма зацікавленими сторонами на прийняття необхідних загальних заходів, оскільки питання невиконання має розглядатися без жодних затримок і бути частиною поточної судової реформи в Україні.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую, пані Данегян, за вашу постійну підтримку і участь в розробці тих рішень, які є складними і потребують, я, безумовно, вважаю, що потребують, вашої активної участі задля того, щоб діалог між парламентом та урядом не залишався на рівні парламентського контролю, а був змодерований таким чином, щоб уряд також виконував необхідні дії – виконував свою функцію забезпечення виконання рішень Україною, рішень Європейського Суду з прав людини державою Україна.

Я хочу також зазначити, що комітет активно працює над законопроектом, який стосується подальшої реформи системи виконання судових рішень. Створена робоча група на базі комітету, яка активно працює в такому інклюзивному діалозі з представниками влади і представниками приватних виконавців та експертним середовищем.

А зараз я хочу передати слово представнику уряду – це пан Іван Ліщина, заступник міністра юстиції України і Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини. Він буде говорити про стан виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні, про основні досягнення та проблемні питання.

Я також хочу зазначити, що в чаті цієї конференції є посилання на лінк – це сайт Комітету з питань правової політики. На цьому лінку є матеріали – це матеріали аналітичні, які були передані Кабінетом Міністрів України до парламенту при підготовці до цих комітетських слухань, тому ви можете також ними користуватися.

Пане Іван, ви будете доповідати?

ЛІЩИНА І.Ю. Так.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, пане Іван, у вас регламент 15 хвилин, але ми будемо вдячні, якщо ви зможете вкластися там в менший час, якщо це можливо.

ЛІЩИНА І.Ю. Я не впевнений, що вкладусь в 15 хвилин.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Давайте 15, тому що ми вже дещо вийшли за ліміти. Ваш виступ є дійсно дуже важливим, один із таких центральних виступів на цих комітетських слуханнях, але давайте будемо все ж таки вклатися в ліміт.

Дякую.

ЛІЩИНА І.Ю. Добре. Тоді я буду намагатись скоротити свій виступ. У мене є презентація, чи вона доступна за цим лінком, Андрію?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Її вивели на екран.

ЛІЩИНА І.Ю. Добре. Супер. Вибачаюсь, а як змінити ці картинки?

_____ . Ви просто скажіть: "Наступний слайд".

ЛІЩИНА І.Ю. Добре. Тоді – наступний слайд. Україна є учасником Ради Європи з 1995 року. На сьогодні... Давайте відразу шостий слайд. Дякую.

Я не буду довгий вступ робити, ми всі знаємо загальну проблематику і те, що Україна є на сьогодні на третьому місці за кількістю поданих заяв, і те, що Україна є одним з головних генераторів практики Європейського суду на сьогодні, на жаль.

Поговоримо по техніці. Виконання рішень Європейського суду передбачає, взагалі в залежності сутності рішення, виконання державою так званої – тріади: заходи загального характеру, заходи сплати компенсації та інші заходи індивідуального характеру. Що стосується завдання, для чого це робиться – це реституція....., тобто поставити людину чи юридичну особу в стан, який був би, якщо б порушення не відбулося.

Щодо сплати компенсацій. На сьогодні більш-менш у нас взагалі немає заборгованості за рішеннями Європейського суду, тобто сатисфакцію ми сплачуємо вчасно. Єдине, що бувають затримки, пов'язані з тим, що заявники невчасно дають інформацію щодо свого рахунку, тоді відбуваються деякі затримки. Плюс у нас наразі існує проблема зі сплатою грошей людям, які проживають на окупованих територіях: їм потрібно приїхати на контрольовану територію, відкрити рахунок і тоді ми переводимо туди гроші.

Щодо спеціальних додаткових заходів індивідуального характеру. Це слайд 11, якщо можна. Щодо додаткових заходів індивідуального характеру, є три категорії, як правило, пов'язані з українськими справами. Додаткові заходи індивідуального характеру – це, по-перше, або проведення ефективного розслідування, з чим у нас досить великі проблеми, про, що ми вчора говорили на засіданні Комісії з виконання рішень Європейського суду з прав людини. І на сьогодні є 100 рішень, які стосувались катувань поліції і по жодному з них ефективного розслідування проведено на сьогодні не було. І зараз ми намагаємося разом з Офісом Генерального прокурора і ДБР все ж таки довести до якогось вирішення цю проблему.

Друга категорія справ – це виконання рішень українських судів. Зараз Європейський суд зупинив розгляд справ групи "Бурміч/Іванов", тому у нас таких справ зараз нових не надходить. Але, по-перше, може поновити. А по-друге, загальна статистика вказує на те, що більшість справ полягало саме в цьому на сьогодні по Україні. Тобто, коли виносяться рішення по цій групі, то Європейський суд вимагає як сплати компенсацій, так і виконання рішень.

Виконання рішень – це, власне, і є додатковим заходом індивідуального характеру.

Третя категорія – це виправлення ситуації по справах, як правило, пов'язаних з порушенням права на справедливе судочинство. Коли рішення Європейського суду вказує на те, що необхідно переглянути рішення українського суду, і з цим зараз більш-менш впорається Велика Палата Верховного Суду. Тобто, якщо раніше у нас були досить великі проблеми, то зараз вони майже вирішені. Чому майже вирішені? Бо все ж таки деякі нові справи, пов'язані з роботою нової Великої Палати до нас надходять, подивимося, будемо сподіватися, що все закінчиться добре. Це щодо додаткових заходів індивідуального характеру.

Тепер наступний слайд – 12-й. У нас те, про що ми сьогодні будемо говорити найбільше – це заходи загального характеру, тобто заходи, пов'язані з зміною законодавства, зміною адміністративної практики чи судової практики. У нас серед найбільш глобальних проблем, які стоять перед Україною, є чотири успадковані історії і дві нових, по яких вже там останнім часом були винесені рішення Європейського суду.

З успадкованих найбільш старою і найбільш великою проблемою – це так звана проблема "Бурміч/Іванов", тобто невиконання судових рішень. Вже перше рішення Європейського суду 99-го року, воно стосувалась саме цієї проблематики.

Потім із старих проблем у нас тривалість судового розгляду групи Малик/Науменко". Це менша проблема і за розмірами сатисфакції, і навіть порівняно з іншими країнами Ради Європи, у нас не настільки велика проблема. Але вона, скажімо так, на неї звертають недостатньо уваги, тому ми, напевно, найменше просунулись з вирішенням цієї проблеми, зокрема із встановленням в Україні заходів компенсаторного чи прискорюючого характеру по такій категорії справ.

Далі у нас є проблема "Волкова". Це проблема, пов'язана з дисциплінарною відповідальністю суддів і загалом з втручанням політичної, виконавчої та законодавчої влади в формування суддівського корпусу. Практично проблема була б вирішена станом на 18-й рік, але останньої спроби судової реформи, знову підняли цю проблематику в Комітеті міністрів, він наразі, ми сподіваємось, що останні законопроекти вирішать цю проблему остаточно.

І проблема щодо умов тримання в місцях несвободи – це теж дуже-дуже стара проблема, група "Невмержицький". Тут ми робимо якісь кроки вперед, але, очевидно, недостатні, і останнє квазі-пілотне рішення Європейського суду стосувалось саме цієї проблематики.

І дві проблеми, які виникли досить нещодавно, вони старі, але рішення по них Європейський суд прийняв останніми роками – це "Зеленчук/Цицюра", це щодо мораторію на землю. І підхід другий – щодо можливості особам, щодо яких є вирок про позиттєве тримання в місцях несвободи, можливість про перегляд їхнього вироку – зміну на строковий вирок. І до речі, по цих двох останніх проблемах, це теж були квазі-пілотні рішення Європейського суду, ми просунулися набагато далі ніж по старих успадкованих проблемах.

Слайд 13. Найголовніша наша проблема... А скільки у мене часу ще?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Десь шість хвилин.

ЛІЩИНА І.Ю. Добре, тоді я більш-менш загальний огляд дав, зараз пройдемося по "Іванову/Бурмичу".

Наша найголовніша проблема – це "Іванов/Бурмич", невиконання судових рішень. По цій категорії справ у нас найбільша кількість рішень Комітету міністрів, в яких встановлено/констатовано, що проблема не вирішена на сьогодні. При чому, це досить унікальна ситуація, коли по одній

справі є два пілотних рішення: Іванов – 9-го року і Бурмич – 18-го. Інших таких прикладів немає. І з огляду на велику кількість справ Європейський суд прийняв це унікальне рішення. І Бурмич, коли він сказав, що він передає проблематику державі і Комітету міністрів на розгляд, бо він просто не витримує такої кількості нових заяв. І по цих справах немає необхідності якоїсь додаткової, юридичного обґрунтування – все зрозуміло, просто Європейський суд фактично став елементом процедури виконання рішень в Україні, що звісно не є його роллю.

Наступний, слайд 14. За останні роки було вжито заходів, проаналізовані причини, які призвели до цієї проблематики і перше засідання Комісії з питань виконання рішень ЄСПЛ, яку ми створили в 20-му році, нарешті після багатьох спроб, і це досить великий крок вперед щодо проблематики виконання рішень. На першому ж засіданні було розглянуто саме проблематику, пов'язану з невиконанням судових рішень. Було прийнято проект Національної стратегії вирішення проблем невиконання рішень, боржниками за яким є державний орган або державні підприємства. Також було розглянуто план заходів щодо реалізації цієї стратегії.

30 вересня 20-го року Кабінет Міністрів прийняв Розпорядження № 1218-р про затвердження національної стратегії. План наразі був узгоджений всіма органами і направлений до Кабінету Міністрів на розгляд.

Але стратегія і план не є панацеєю, вони не є вирішенням проблеми, вони є дорожньою картою для виконання стратегії, а це свідчення визнання існування проблеми. Я скажу, що вперше, за, практично, весь час мого перебування на цій посаді, в останньому рішенні Комітету міністрів було зазначено, що нарешті Україна на найвищому політичному рівні визнала наявність проблеми, до цього навіть цього не було, навіть визнання проблеми на відповідному політичному рівні. План – це крокові заходи щодо його виконання.

Останнє рішення Комітету міністрів в жовтні 20-го року вказало на надзвичайно низький рівень погашення заборгованості державою перед громадянами. Додатковий мораторій, який до січня 21-го року перешкоджає виплаті заборгованості держави, встановлені рішенням суду. До речі, в цій частині рішенням Конституційного Суду цю проблему було вирішено. Відсутність комплексної системи розрахунку, управління та контролю за накопиченням заборгованості держави, необхідність невідкладного ухвалення комплексного законодавчого пакету, який відповідає практиці ЄСПЛ та встановлює ефективний засіб юридичного захисту.

З огляду на це перед Кабінетом Міністрів України і Верховною Радою стоїть важливе завдання – не допустити ще більшого зростання боргів, зокрема, є проблеми пов'язані із законодавством щодо соціального забезпечення. Тобто кожний новий закон, який підвищує соціальні виплати, незабезпечені в бюджеті, створює додаткові ризики щодо появи нових судових рішень, які не будуть виконуватись.

Також спільно Міністерство юстиції з іншими органами, міжнародними організаціями і, звісно, Верховною Радою разом мають розробити комплексний законодавчий пакет, який відповідає практиці ЄСПЛ саме по цій проблемі.

Напевно, я на цьому зупинюсь, бо інша проблематика не настільки створює проблеми для України, але, якщо ми вирішимо хоча би "Бурмич/Іванов", то, напевно, ми можемо вважати, що ми виконали велику частину свого завдання в житті.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Іван. Ми почули позицію уряду щодо стану виконання та невиконання рішень ЄСПЛ проти України.

А зараз хочу з задоволенням передати слово Павлу Пушкарю, який є керівником відділу Департаменту виконання рішень Європейського суду з

прав людини. І зараз ми побачимо погляд на цю саму тему з точки зору Ради Європи.

Пане Павло. Доповідь пана Павла має таку тему: "Стан виконання рішень ЄСПЛ стосовно України в 2020 році: перспектива Ради Європи". І для всіх учасників: зможемо порівняти два погляди на одну і ту саму проблему. Пане Павло вам слово, у вас також 15 хвилин, але, якщо буде можливість дещо зекономити часу, то буду дуже вдячний.

Пане Павло Пушкар. Наразі поки немає відповіді, пан Павло був з нами...

ПУШКАР П.В. Я на місці, приєднався.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Добре, пане Павло, вам слово. 15 хвилин, але, якщо буде можливість зекономити трохи часу, будемо вдячні.

Дякую.

ПУШКАР П.В. Дуже дякую. Вибачте за технічну таку невеличку затримку, тут щось з Zoom відбувається. Хочу подякувати, звісно, за запрошення взяти участь в цьому заході.

Шановний пане голова комітету, шановні народні депутати, шановні учасники комітетських слухань, шановні колеги! Хочу привітати всіх на цих слуханнях і подякувати особисто пану Андрію та пану Роману за ініціативу проведення цих слухань, та обговорення проблем виконання рішень Європейського суду з прав людини; за запрошення Ради Європи взяти участь у цих слуханнях та обговорення проблем виконання рішень Європейського суду.

Власне, говорити після пана Івана досить важко, тому що він так досить системно підійшов до ситуації. Я хотів би невеличку ремарку зробити стосовно, власне, виплат справедливої сатисфакції, у нас трошки не

збігаються цифри, про це можна ще раз буде говорити. Але за даними Департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини, у нас відсутня інформація про виплату справедливої сатисфакції більше ніж в 250 рішеннях Європейського суду, які включають також і цілу низку справ, які входять в рішення. Тому що рішення не завжди стосується однієї справи.

Про деякі позитивні тенденції, які відбуваються зараз із ситуацією стосовно виконання рішень щодо України, вже говорив наш Директор з прав людини Крістоф Пуарель. Я хотів би повністю погодитися з паном директором і відзначити і певний прогрес до цієї оцінки, і цілком до нього приєднатися. Особливим знаком цього інституційного прогресу є вже те, що на цю тему планується провести спеціалізовані парламентські слухання та, власне, слухання цього комітету, які проводяться зараз, вони є теж знаком цього інституційного прогресу.

Хочеться підкреслити деякі тенденції на 2020 рік, і, можливо, ми ці тенденції частково можемо побачити у 2021 році, звісно, якщо ситуація з державним реагуванням на рішення Європейського суду з прав людини суттєво не зміниться.

По-перше, на мою думку, залишаються невирішеними базові системно-структурні проблеми, як, наприклад, проблеми, які згадувалися сьогодні неодноразово. Не буду повторювати про проблему невиконання національних судових рішень проти держави. Фактично це стрижнева проблема імплементації конвенції, яка породжує інші взаємопов'язані проблеми і, власне, ще раз свідчить про проблемність забезпечення прав на національному рівні через судовий захист.

По-друге, хотів сказати про таку нагромадженість невиконаних рішень, що стосується системно-структурних проблем, які не виконуються повністю. І це призводить до двох основних негативних наслідків.

Перший наслідок – це, власне, ускладнення цих проблем на національному рівні, їх стає вирішувати все складніше, з'являються нові елементи, нові проблеми і перепони.

Другий момент – це момент того, що за відсутності невирішених проблем, вірніше, за наявності невирішених проблем та відсутності засобів захисту на національному рівні збільшується кількість звернень до Європейського суду, про це вже сьогодні, власне, говорили колеги, збільшуються виплати справедливої сатисфакції тощо.

По-третє, та проблема, про яку я хотів би сьогодні зазначити, це те, що інституційна система реагування на рішення Європейського суду з прав людини, побудована на ідеях закону 2006 року та застосування практики ЄСПЛ в сучасних умовах, та з врахуванням викликів сьогодення, фактично не працює.

Основні системно-структурні проблеми, які мають вирішуватися через заходи загального характеру, не вирішуються протягом досить тривалого періоду часу, процеси заблоковані, і це блокує, власне, і виконання заходів індивідуального характеру. От наприклад, прикладом є неможливість закриття заходів індивідуального характеру у справах Каверзіна, оскільки заходи загального характеру щодо системного реагування на катування так і не вжиті. І ми фактично бачимо, що навіть за значної експертної підтримки Ради Європи і явного політичного бажання органів держави на найвищому політичному рівні, виправити цю ситуацію так і не вдається.

В чому, власне, з моєї точки зору, причина цієї ситуації. Я хотів би звернути вашу увагу на два таких сегменти. З однієї сторони, це позитивні моменти зрушень. Є ці зрушення, однозначно про це треба говорити. Але також хотів би підійти до цих питань з критичної точки зору.

По-перше, на мою думку, проблемою залишається недостатнє розуміння змісту рішень ЄСПЛ та обов'язку виконувати остаточні рішення ЄСПЛ як загального обов'язку держави, а не тільки обов'язку Міністерства

юстиції через Мінфін виплатити кошти по справедливій сатисфакції. Тут мова йде не тільки про зміст і обов'язок виконувати рішення, а й про відповідальність держави виправити ситуацію та забезпечити дії поза правового поля діяти в рамках міжнародних зобов'язань. Тут, мені здається, що суттєві зрушення в цьому плані відбулися саме в площині роботи судових органів, які значно посилили експертний потенціал та спроможність напряду застосовувати практику ЄСПЛ як джерело права і забезпечувати тлумачення закону із врахуванням практики ЄСПЛ.

По-друге, на мою думку, недостатньо визначеною є роль національного координатора цього процесу, роль численних дорадчих та експертних органів, робочих груп, координаційних мереж і процесів, які на досить високому експертному рівні оцінюють і першопричини порушень конвенції і встановили шляхи та механізми вирішення цих проблем. Власне, практика інших держав свідчить, що чіткість, пряmlinійність і нерозпорошеність дій, спрямованих на виконання рішень ЄСПЛ, і наявність відповідальності за результати є в цьому ключовими.

Чому ж немає руху далі і чому ми стикаємося з тим, що поки що немає чітких результатів виконання рішень? Дійсно, можна говорити і про пандемію, і про економічну спроможність держави забезпечити реалізацію прав людини. Ці посилення є зрозумілі і з ними стикаються інші держави-члени Ради Європи при виконанні цих зобов'язань. Але от виникає таке автоматичне запитання з точки зору об'єктивного спостерігача: чому одним державам вдається подолати ці труднощі, а іншим поки ні?

Очевидно, що проблема лежить в самій природі, вірніше, проблема і відповідь лежить в самій природі процесу виконання рішення ЄСПЛ. На мою думку, це – техніко-юридичний процес, політично неконтраверсійний та консенсуальний, і для парламенту в числі, це процес і управлінський. Фактично за належного незаперечення існування проблеми та розуміння джерела проблеми, системності та структурності проблеми можна розробити

і процес, і його зміст, які вирішать і викоренять цю проблему. Це можна говорити і про такі прості речі, як зміна імені, по батькові, як у справі Горнага, або зміна Конституції у справі Волкова, чи цілісна реформа системи виконання судових рішень, чи пенітенціарна реформа, чи аграрна реформа, про які вже сьогодні говорили.

Такий менеджерський підхід до процесу виконання потребує чітких цілей, дотримання часових рамок, встановлення етапності виконання, пріоритетності завдань. Крім того, він потребує організації, єдності, логіки і цілісності цього процесу. Про це часто говорить Комітет міністрів у контексті виконання різних рішень Європейського суду щодо України. Тут можна провести, напевно, таку аналогію із таким словом, для любителів музики є досить вдалий термін "когерентність", тобто характер звучання музичного твору, який сприймається як єдине ціле, а не у вигляді окремих складових.

Однозначно, тут у системі, де ключову відповідальність за виконання рішення ЄСПЛ несе саме Міністерство юстиції в системі органів виконавчої влади і не тільки за процес виконання, але за його результат, за представлення цього результату громадськості та зовнішнім партнерам України, зокрема механізму нагляду – Комітету міністрів Ради Європи.

Тут, дійсно, за принципами парламентського контролю в демократичній державі саме парламент має бути не тільки партнером Міністерства юстиції, а тут має певну роль і комітет, і підкомітет з питань виконання. Вони повинні мати повноваження щодо такого партнерства і, власне, стимулювання органів виконавчої влади до ефективних дій на виконання рішення ЄСПЛ. І тут, дійсно, можна говорити про те, що організація процесу виконання та парламентського контролю – це суверенні функції держави, яка діє в процесі виконання за принципом субсидіарності. Але хотілося б звернути увагу на численні рекомендації Ради Європи, ПАРЕ, експертних органів, до речі, прийнятих за активної участі України, і її

рекомендацій 2017 року щодо реформування системи виконання рішень Європейського суду. І, власне, можна сказати, що парламент у цьому аспекті діє з однієї сторони, як фасилітатор таких змін, рушійна сила, і з іншої сторони – як платформа для віднайдення консенсусу щодо змісту заходів на виконання рішень ЄСПЛ.

Очевидно, модель парламентського контролю може бути різна, вона має враховувати особливості національного праворегулювання, тут можна і відзначити наявність Комісії з питань виконання на чолі з віце-прем'єром, однозначно, такий важливий і політичний, і експертний крок з цього приводу для віднайдення консенсусу.

Насамкінець і на завершення своєї доповіді хотів би ще раз підтримати ідею того, щоб ці комітетські слухання зробили якийсь вагомий історичний внесок у процес розбудови системи парламентського контролю за виконанням рішень ЄСПЛ, і вперше в історії комітету прийняли висновки та рекомендації, висвітлюючи шлях руху далі. І тут, однозначно, є необхідною співпраця Міністерства юстиції та парламенту, учасників цих слухань.

Я не буду окремо говорити про ідеї стосовно рекомендацій. Я хотів би запропонувати наразі, для збереження часу, запропонувати допомогу Ради Європи надати експертну допомогу щодо суті і змісту цих рекомендацій та допомогти комітету та підкомітетові їх сформулювати на підставі якраз рекомендацій Ради Європи.

Дуже дякую за увагу. І буду радий взяти участь у дискусії.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую, пане Павло, за таку змістовну доповідь, яка включає в себе не тільки перелік досягнень і не тільки перелік проблемних питань, але й такі, ви знаєте, дуже глибокі рекомендації щодо шляхів їх вирішення. Деякі, я так зрозумів, тут мабуть, проміж строчок, як це говорять. Тому що питання, дійсно, відповідального органу держави, який би, дійсно, сконцентрував на себе відповідальність за наведення ладу у

виконанні Україною рішень Європейського суду з прав людини, є цією проблемою, над якою ми всі розмірковуємо. Безумовно, створення комісії, про яку вже говорили багато спікерів сьогодні, на рівні уряду є дуже важливим.

Але все ж таки питання комунікації, воно також постає. Тому що, як наприклад, останнє засідання комісії було скликане на вівторок, на ранок. Але інформацію, наприклад, я як член комісії, голова комітету отримав тільки в понеділок. І це співпало із засіданням Комітету з питань правової політики, я просто не міг фізично взяти участь в засіданні комісії ані особисто, ані в режимі онлайн. Тому питання все ж таки цієї плановості, цієї комунікації, воно також є важливим. Тому що інакше нам буде дуже складно поєднати зусилля парламенту і уряду, якщо комунікація буде відбуватися в такий спосіб. Я розумію, що є зайнятість, є питання, пов'язані з карантинном, але це дуже важливо.

І я також хотів би зазначити, що комунікація уряду із інститутами Ради Європи також має відбуватися, на мій погляд, таким чином, щоб не було різних параметрів щодо виконання чи невиконання відповідних рішень ЄСПЛ, тому що таким чином ми не можемо чути, що з точки зору уряду всі виплати справедливої сатисфакції виплачуються, а з точки зору Ради Європи є інформація, що більше ніж по 200 справах ця сплата не проведена. Безумовно, це може бути, тому що, мабуть, не дійшла відповідна інформація до Ради Європи. Але мені здається, що надання постійно цієї інформації, воно допоможе в тому, щоб ми всі були на єдиній платформі і всі мали об'єктивну і однакову інформацію.

Я хочу зараз передати слово голові підкомітету з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини та альтернативного розв'язання спорів Комітету Верховної Ради України з питань правової політики. Наша каденція і наш комітет продовжив практику попереднього комітету, в якому був започаткований відповідний підкомітет, який відповідав за виконання

рішень ЄСПЛ. Зараз цю роботу дуже активно і успішно продовжує наш колега народний депутат, голова підкомітету Роман Бабій. Вам слово.

Наступні всі презентації в нас мають обмеження часове десь там приблизно 5 хвилин. Прохання вкладатися в цей час для того, щоб всі змогли виступити. Дякую.

Пане Романе.

БАБІЙ Р.В. Дякую, Андрію Євгеновичу.

Вітаю колег, які беруть участь в сьогоднішньому нашому заході. Радий, звичайно, що слухання відбуваються з цієї тематики, хоча б у такому форматі. Парламентські слухання, як говорив Андрій Євгенович, на жаль, не вдалося провести, але хоча б комітетські в режимі онлайн.

Колеги, я хотів би зупинитися на тематиці парламентських механізмів у вирішенні проблем виконання Україною рішень ЄСПЛ. Почати хотів би з того, що парламент відіграє не менш важливу роль у вирішенні проблем виконання рішень ЄСПЛ, аніж виконавча і судова гілки влади. Це очевидно.

Більше того, часто парламент, а точніше закони, які ним ухвалюються, він і є тим першоджерелом, яке призводить в подальшому до звернень громадян до ЄСПЛ за захистом своїх порушених прав. Це, зокрема, пов'язано з введенням парламентом цілого ряду мораторіїв, прийняттям соціальних законів, які не підкріплені реальними фінансовими можливостями держбюджету, відсутністю реальних механізмів правового захисту тощо.

І з огляду на критичний стан виконання Україною рішень ЄСПЛ, Верховна Рада зобов'язана, на моє переконання, запровадити в структурі законодавчої гілки влади механізми, які б ефективно працювали над вирішенням цієї проблеми. При чому ці механізми мають працювати не тільки над вирішенням існуючих проблем, а також виконувати превентивну функцію, щоб не ускладнювати і так критичну ситуацію та запобігати

прийняттю законопроектів, які можуть порушувати Конвенцію з прав людини чи існуючу практику ЄСПЛ.

Найприйнятнішим рішенням у вирішенні існуючих проблем, про які вже багато спікерів наголошували, є створення спеціального органу, який повинен мати міжвідомчий характер. До складу мають входити представники всіх гілок влади: і уряду, і парламенту, і інші фахівці та експерти. Така інституція вже створена постановою Кабміну – це Комісія з питань виконання рішення ЄСПЛ. Вона вже почала свою роботу. Сподіваємося на її ефективність. І саме на такій платформі за участю представників всіх гілок влади мають напрацьовуватися комплексні рішення, саме комплексні, оскільки проблема є, всі визнали, що проблема є дуже складною. І виконання цих рішень має забезпечувати в тому числі і парламент шляхом прийняття відповідних змін до законодавства і виконанням своїх контрольних повноважень.

Що стосується безпосередньо парламентських механізмів, то, очевидно, що потрібно систематизувати і посилити роботу в цьому напрямку. Очевидно, що зусиль Комітету правової політики, в складі якого діє відповідний профільний підкомітет, недостатньо. Тому вбачається за необхідне створити в межах Верховної Ради або нові інституції, або посилити вже існуючі інституції, які були б зосереджені на вузькій сфері – на сфері виконання рішень ЄСПЛ.

Перша інституція, яка спадає на думку відразу, і з якої в свій час починалися відповідні дискусії і обговорення, – це Уповноважений Верховної Ради з питань виконання рішень ЄСПЛ. Проте я нагадаю колегам, що ми маємо висновок Конституційного Суду України від 20 листопада 19-го року, який був наданий на законопроект щодо внесення змін до Конституції, які передбачали створення Верховною Радою інституту уповноважених за додержанням законів у різних сферах. І Конституційний Суд висловив застереження щодо неконституційності таких змін. Одним із основних

аргументів було те, що введення нових уповноважених Верховної Ради, вони можуть звузити, встановлені Конституцією повноваження Уповноваженого з прав людини. Це безпосередньо стосується безпосередньо такої інституції як Уповноважений з питань виконання рішень ЄСПЛ.

Тому з огляду на це, доцільніше все-таки розглядати впровадження інституту урядового саме уповноваженого з питань виконання рішень ЄСПЛ, як говорив Андрій Євгенович, це має бути центр вирішення проблем. І він має, звичайно, мати значно ширші повноваження, ніж зараз існує відповідна інституція, яка функціонує в рамках Мін'юсту.

В межах вже безпосередньо парламенту можна піти декількома шляхами. По-перше, посилити апарат Комітету правової політики відповідними працівниками, експертами, які будуть опрацьовувати законопроекти, всі законопроекти на предмет відповідності Конвенції та рішенням ЄСПЛ, і не лише щодо України, а й щодо інших країн. При цьому комітет повинен мати повноваження давати відповідні висновки щодо всіх законопроектів.

Ще один спосіб – це запровадження відповідних працівників-експертів у кожному з існуючих комітетів Верховної Ради, які б аналізували свої профільні законопроекти на предмет дотримання рішень ЄСПЛ.

І як на мене, найбільш ефективний і реальний спосіб – це все-таки створення в Апараті Верховної Ради спеціальних вузько направлених на цю проблематику підрозділів. Такі підрозділи можуть існувати в межах Головного науково-експертного управління, в межах Головного юридичного управління. Ці підрозділи дають висновки щодо всіх законопроектів, які розглядаються відповідно в першому та другому читаннях. Зокрема, можна встановити обов'язковість у висновках цих органів вказувати, чи порушує відповідний законопроект Конвенцію та існуючі рішення ЄСПЛ, чи не порушує.

На мою думку, саме такий механізм може бути найбільш ефективним на даному етапі, щонайменше, і до того ж він не викликає значних труднощів у його реалізації.

Як свідчить досвід інших країн, що, зокрема, ми обговорювали на недавньому онлайн-заході, організованому ПАРЄ, універсального рішення для парламентських інституцій, яке було б направлене на вирішення цих проблем, не існує. Кожна країна по-різному вирішує це питання. Але те, що такий механізм має бути створений у Верховній Раді, на моє переконання, є очевидним. І тому вважаю, що відповідні положення мають бути відображені в тому числі в рекомендаціях за наслідками цих комітетських слухань.

Постарався коротко. Можна було, звичайно, більше, але в межах регламенту в мене все.

Дякую колегам за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Романе. Особливо дякую за такі конкретні рекомендації, які ми можемо включити, якщо комітет підтримає, в рекомендації за результатами цих комітетських слухань.

І дійсно, питання підсилення такої професійної інституційної спроможності як Головного науково-експертного управління, так і Головного юридичного управління, щоб на всіх етапах розгляду законопроектів у Верховній Раді був такий подвійний контроль за змістом законопроектів для того, щоб вони відповідали і Європейській конвенції, і юриспруденції Європейського суду з прав людини, я думаю, що це дуже важливо. І комітет, я думаю, що підтримає ці рекомендації.

Я надалі передаю слово керівнику Департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду пану Расіму Бабанли, тема виступу якого "Бачення Верховного Суду щодо виконання рішень ЄСПЛ".

І також хотів би подякувати Верховному Суду за їх таку постійну аналітичну роботу і ті огляди рішень Європейського суду з прав людини, які

вони роблять і надсилають в тому числі до комітету і до інших правозастосувачів. Дякую.

Пане Расіме, вас слово.

БАБАНЛИ Р.Ш. Дякую, Андрію Євгеновичу.

Доброго дня учасникам комітетських слухань! Ми сприйняли взагалі проведення комітетських слухань та й запрошення для участі в них як заклик до пошуку якихось системних рішень по проблемі виконання чи невиконання рішень Європейського суду з прав людини.

Я би хотів апелювати до тих тез, які були озвучені паном Павлом Пушкарем, про те, що Комітет міністрів спонукає нас до пошуку цілісних якихось рішень, системних, до появи логіки в процесі виконання рішень і звісно, що когерентності цього процесу.

Я поділюся своєю презентацією для того, щоб наочно показати бачення Верховного Суду по тому, як можна в цьому процесі просунутись далі. Отже...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пане Расіме, я нагадую, що є 5 хвилин.

БАБАНЛИ Р.Ш. Так, у межах 5 хвилин. Я буду дуже швидко.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

БАБАНЛИ Р.Ш. Отже, ключове питання полягає в тому, що створення Комісії з питань виконання рішень ЄСПЛ є дуже добрим інституційним кроком, однак діяльність цієї комісії необхідно наповнити безпосереднім змістом.

Для цього, на наш погляд, необхідно проаналізувати всі ті рішення, які на сьогодні перебувають на контролі Комітету міністрів і які на сьогодні

Україною є невиконані. Для цієї мети Верховним Судом спільно з Міністерством юстиції з проектом "Право-Justice", а також Радою Європи, зокрема Департаментом профільним по виконанню рішень, було підготовлено аналіз справ за рішення Європейського суду з прав людини, які перебувають на виконанні в Україні. Цей документ, який на сьогодні ще допрацьовується, дає змогу побачити системно, які порушення, констатовані ЄСПЛ, перебувають на виконанні сьогодні в Комітеті міністрів. І відповідно за результатами цього аналізу було встановлено, що таких рішень є близько 600. Ця цифра постійно змінюється, оскільки певні рішення виконуються, певні рішення передаються на виконання. Але важливіше те, що такий аналіз дає змогу на сьогодні зрозуміти, якими є види порушень Конвенції.

Ось на цьому слайді можна побачити процентне відношення порушень. Як бачимо, що найбільша кількість порушень констатованих за статтею 6, серед них в свою чергу більша кількість це група "Іванов/Бурмич", а також порушення розумних строків розгляду справи в судах. На другому місці, це стаття 3, щодо заборони катування. Разом за цими порушеннями ми маємо майже 70 відсотків справ. Тобто дві третини потрапляють або порушення за статтею 6, або порушення за статтею 3. Все інше – це порушення в меншій кількості. І це бачення, за умови його реалізації, дає змогу чітко визначити пріоритети дій, і чітко визначити, які дії призведуть до такого квантового принаймні статистичного стрибку у виконанні тих чи інших рішень Європейського суду з прав людини.

Вважаємо, що доцільно було б Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини взяти відповідний аналіз до свого опрацювання, проаналізувати це як якісь первинні матеріали, і вже на базі відповідного аналізу сформулювати конкретний план дій, який би містив, по-перше, інформацію щодо заходів, які необхідно вжити на виконання цих рішень. А той аналіз містить інформацію як щодо заходів індивідуального

характеру, так і щодо заходів загального характеру. У подальшому це дало б змогу визначити органи, які відповідальні за вжиття відповідних заходів. Оскільки та ж сама стаття 3, про яку вже сьогодні багато згадували, вона передбачає системну діяльність як правоохоронних органів, так і суду по використанню, наприклад, тих самих показань, які були здобуті під впливом катування, і інших заходів. Також така діяльність дала б змогу розділити цей пласт у 600 рішень на певні етапи і визначити строки досягнення якихось відчутних результатів за кожним із таких аспектів.

На наш погляд, ключове в цьому всьому було б те, що за умови сприйняття такого підходу діяльність по виконанню рішень ЄСПЛ набувала б ознак системності, і це б призвело до більш ефективного процесу в цьому контексті.

Без сумніву, роль парламенту є першочерговою, оскільки багато із тих справ, які потрапили в аналіз, вони передбачають необхідність розробки та внесення змін у законодавство. І на наш погляд, це є дуже такі речі, на які має бути пріоритетна увага, і пріоритетні заходи саме мають бути вжиті в тих питаннях, в яких необхідно змінювати закон. Оскільки закон, якщо так говорити прямо, змінити можна швидше, ніж показати Комітету міністрів про те, що змінена, наприклад, судова практика в тих питаннях, в яких саме вона стала причиною констатації порушення.

Я поділюся своєю презентацією в чаті. І закликаю до сприйняття такої ідеї, до її обговорення, можливо, на етапі вже обговорення, ну, і руху вперед за приблизно ось такими напрямками.

Я дякую за увагу. Враховуючи скорочений регламент, я передаю слово подальшим учасникам.

Дякую, пане Андрію.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Дякую, пане Расіме.

Дуже дякую за такий системний підхід і за допомогу, яку Верховний Суд і надає, і, я так розумію, буде надавати для того, щоб ми вирішували це питання не тільки системно, але в такому постійному діалозі між трьома гілками влади: законодавчою, виконавчою і судовою.

Я хочу надати слово, продовжуючи участь представників судової влади, заступнику голови Вищої ради правосуддя пану Олексію Маловацькому, тема виступу якого "Виконання рішення ЄСПЛ у справі "Куликов та інші проти України".

Пане Олексію, 5 хвилин для вашого виступу. Будь ласка.

МАЛОВАЦЬКИЙ О.В. Добрий день! Я сподіваюся, що мене чути.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ми вас добре чуємо і бачимо. Будь ласка.

МАЛОВАЦЬКИЙ О.В. Дякую.

Я перейду від загальних речей до дуже конкретних. Тема доповіді стосується не тільки виконання зобов'язань щодо справи "Куликов проти України". Я думаю, що всім колегам відомо про те, що було рішення Європейського суду з прав людини щодо "Олександр Волков проти України". Куликов – це був другий етап такого рішення, в якому деякі судді оскаржували порушення права на справедливий суд (частина шоста) та стаття 8 – втручання в особисті права, в особисте життя, по праву на особисте життя.

Хотів би звернути увагу на дві речі. Оскільки ми говоримо про те, що є заходи загального характеру та індивідуального характеру, хотів звернути увагу на цих слуханнях на перше і основне, що, незважаючи на те, що Вища рада правосуддя розглядає ці справи, вони надходять... Це 17 справ, вони надійшли після розгляду Верховним Судом для прийняття рішення Вищою радою правосуддя.

Але, шановні народні депутати, зверніть увагу, що окремої процедури, в якій би розглядалося питання щодо повторного звільнення або повторного незвільнення суддів з посад, це група справ "Олександр Волков проти України", не існує. Тобто на теперішній час немає чітко врегульованого порядку як має розглядатися ця справа. І це показало, наприклад, рішення Касаційного адміністративного суду в складі Верховного, де поділилися дві точки зору, оскільки це нормативно не врегульовано: одні кажуть, що в порядку статті 50 Вища рада правосуддя має розглядати ці справи в порядку, який надходить до дисциплінарного органу.

Інші говорять, що має розглядатись у пленарному складі. Тобто вже тут є неврегульованості, тому потрібно було доопрацювати Закон "Про Вищу раду правосуддя" не тільки в частині Закону 3711.

В частині виконання зобов'язань Україною за рішеннями Європейського суду з прав людини потрібно сказати, що в самому роз'ясненні, як виконувати, Кабінет Міністрів Ради Європи передбачив, що має бути забезпечено право на розгляд. Таким чином Вища рада правосуддя і діє, тобто ми повністю розглядаємо цю справу загально лише за виключенням, не в Дисциплінарній палаті, розглядаємо її Вищою радою правосуддя у загальному складі.

Хотів звернути увагу, це ті судді, які були звільнені за порушення присяги. По різних обставинах вони були звільнені за порушення присяги, але можна виділити 2 категорії основних справ. Це перше: де Верховним Судом було скасовано Вища рада юстиції про звільнення, про внесення подання про звільнення суддів. А друге – це стосовно того, що було скасовано Верховним Судом постанови Верховної Ради, якщо ви пам'ятаєте, раніше Верховна Рада ухвалювала постанови про звільнення судді в результаті порушення присяги. І тут практика Вищої ради правосуддя поділилась двома способами.

Перший спосіб. Це в тих у випадках, де справа "Куликов проти України", таких справ є 17, ми всі їх розглянули, де 10 ми залишили в силі, тобто звільнили суддів всіх – ми не змінили це. Там, де ми не звільнили суддів, чому судді не звільнились? По тих справах, де було скасовано рішення Вищої радою юстиції як дисциплінарного органу, Вища рада правосуддя переглядала ці справи в порядку дисциплінарного провадження. Але зверніть увагу, що так, ми абсолютно аналогічно застосовували норми права, тобто переглядали ті справи, оскільки нема тепер такого розуміння, як звільнення за порушення присяги, є одноразові грубі дисциплінарні проступки, то Вища рада правосуддя в більшості з цих справ констатувала, що судді допустили такі порушення, що є одноразовим грубим порушенням чинного законодавства.

Поясню, зверніть увагу, що в чинному законодавстві України не передбачено збільшення термінів для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Теперішній термін – це 3 роки. Але всі в основному ці справи, як групи "Олександр Волков проти України", вони датуються, останні, мені здається, справи 12-м і 13-м роком – тобто далеко вже за межами притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Що в частині Вища рада правосуддя робить? Звичайно, ми констатуємо те, що було допущено грубе порушення норм процесу, одноразовий грубий дисциплінарний проступок, який вимагав би суддю звільнити з посади. Поряд з тим у зв'язку з тим, що пройшов трирічний строк притягнення особи до відповідальності, ми відмовляємо у звільненні. І виникає прикра ситуація, на жаль, вона є і її треба констатувати і сказати, що в тих випадках, коли, на жаль, судді допускають такі дії або допустили такі дії, які не могли би бути підставою для їхнього подальшого зайняття посади, вони повертаються на посади, наприклад, через 10 років. І за всі ці 10 років держава мала їм відшкодувати заробітну плату, не виплачене утримання, а потім, якщо вони

йдуть у відставку, вони отримують право на ставку, якщо тільки ставку, та ще грошове утримання.

В цій частині потрібно, певно, що було б розробити порядок індивідуального вирішення питання або індивідуального запиту, який би говорив, що такі порушення, які були вчинені, як і те, що держава не може відновити їх на посаді, але готова компенсувати порушення того права, яке було допущене. В іншому випадку ми маємо розуміти, що взагалі інститут дисциплінарної відповідальності нівелюється в такій ситуації, але, на жаль, такі рішення прийняті.

Друга категорія справ, які є, в цій же "Олександр Волков проти України", це там, де скасовані постанови Верховної Ради, оскільки вони ухвалені Верховним Судом не у відповідності до порядку результатів перегляду також справи "Куликов проти України", так званих кадрових процедур. В цій частині Вища рада правосуддя пішла трошки іншим способом. Оскільки рішення про кваліфікацію дій суддів про порушення присяги було застосовано тоді, коли воно було застосовано, – воно не скасовано, воно залишається в силі. Єдине, що є підстава для внесення подання про звільнення судді з посади. Таким чином Вища рада правосуддя, оскільки в нас ділиться питання щодо дисциплінарної відповідальності і щодо прийняття рішення кадрового порядку, відповідно Вища рада правосуддя не застосовує трирічний строк, а тільки виконує рішення Вищої ради юстиції і приймає рішення про звільнення таких суддів з посад, відповідно вони дискваліфікуються. Цю позицію підтримав Верховний Суд України і також він підтримав це розподілення.

Поряд з цим хотів би звернути увагу, бо саме в попередньому моєму твердженні, що потрібно подивитися на заходи індивідуального характеру, якими ми могли б, з одного боку, виконати ці зобов'язання матеріального характеру. Поряд з цим збалансувати систему, коли дати чіткий сигнал, що певні порушення не можуть бути такими, що навіть за наявності часткового

порушення прав суддів не можуть призводити до відновлення суддів на посадах. Це в частині "Олександр Волков проти України", "Куликов проти України".

І декілька слів про справу "Бурмич проти України", оскільки я також є учасником Комісії щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини. Так от в цій частині на минулому засіданні ми звертали увагу, що для того, щоб виконувати зобов'язання за рішеннями Європейського суду з прав людини, потрібна чітка судова стислість. Тобто потрібно чітко встановити, які справи натепер не виконані, які справи підлягають перегляду, які справи мають бути виконані, для того, щоб ми могли відповідно виконати послідовно ці питання. Тобто ми зрозуміли, що це не справа одного дня, але послідовна робота може дати наслідки.

Дякую. У мене все з цього питання. Буду радий прийняти участь у дискусії, якщо будуть запитання.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Олексій. Я хотів би подякувати за те, що підняли дуже важливе питання, це проблема, яка виникла, тобто питання, які стосуються дотримання гарантій незалежності суддівської влади, на жаль, також були і перебувають на розгляді Європейського суду з прав людини. Між тим, мають бути вирішені або на рівні законодавчого врегулювання, або на рівні національної судової системи.

І також хотів би попросити, щоб Вища рада правосуддя надала, якщо це можливо, письмові пропозиції, які ви зазначили в своєму виступі, щодо необхідного законодавчого врегулювання деяких аспектів, які виникли, про які ви зазначали, щодо різного підходу або недостатності законодавчого регулювання для того, щоб комітет міг їх опрацювати і також долучити до рекомендацій за результатами сьогоднішніх комітетських слухань.

МАЛОВАЦЬКИЙ О.В. Дякую. Із задоволенням ми надамо.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, да.

І я хотів би передати слово судді Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, а також члену Ради суддів України, органу суддівського самоврядування пану Володимиру Кравчуку. І тема його виступу "Виконання рішень ЄСПЛ у соціальних справах". Уже сьогодні піднімалась ця проблематика як на рівні проблеми з невиконанням рішень, так і на рівні проблеми більш політичного виміру, який стосується прийняття парламентом законів без належного фінансового обґрунтування. Пане Володимир, вам слово.

КРАВЧУК В.М. Доброго дня, шановні колеги. Я розумію, що часу небагато і, напевно, ми можемо зекономити час принаймні на тому, щоб ще раз підкреслити актуальність цієї проблеми.

Я думаю, що в тій площині, в якій ми зараз працюємо, дуже доречним було б обговорювати пропозиції по виходу з цієї ситуації, яка складається в Україні і має системний триваючий характер. Я зверну увагу на ті моменти, в яких є певний потенціал для підвищення ефективності і для можливих зсувів і зрушень у частині забезпечення ефективності адміністративної, як мінімум, судочинства і підвищення гарантій, пов'язаних з виконанням судових рішень.

Конституція України передбачає як вихідний принцип роботи всієї судової системи – принцип обов'язковості судових рішень. Цей принцип деталізується і в процесуальному законодавстві, в судоустрійному законодавстві. І от один із компонентів, який включає в себе цей принцип обов'язковості судових рішень, передбачає, як мінімум, що висновки Верховного Суду щодо застосування норм права, які викладені в постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правові акти.....*(Не чути)*

..... що відбувається, коли державний орган не застосовує висновки Верховного Суду.

Річ у тому, що Закону "Про державну службу" передбачає особливу таку підставу для дисциплінарної відповідальності, яка передбачена в пункті 15 частини другої статті 65: "Прийняття державним службовцем рішення, що суперечить закону або висновкам, викладеним в постанові Верховного Суду, щодо якого судом винесено окрему ухвалу".

Нібито є механізм, коли суд встановлює, що була вже певна практика Верховного Суду, коли державний службовець діє всупереч цієї практики, суд може, скасовуючи відповідне рішення або залишаючи без змін рішення судів, якими скасоване таке рішення, може відреагувати окремою ухвалою. Точно так же може діяти і суд першої та другої інстанції. І в такий спосіб, якщо така окрема ухвала потрапляє вже до органу відповідного, то він повинен ініціювати дисциплінарне правопорушення. Але, на жаль, така практика ще поки що не набула масового впливу, але тут вбачається певний потенціал.

Тому є певний ресурс у судової влади. І за умови загальної підтримки ми можемо надавати цьому інструменту більш таке принципове забарвлення, коли суди будуть реагувати на ці випадки незастосування практики Верховного Суду окремими ухвалами, і в такий спосіб створювати підстави для дисциплінарних проваджень і відповідно для притягнення до відповідальності чиновника, який ось цей принцип обов'язковості судових рішень не застосовує.

Окремо зверну увагу і на ті загальні заходи, в яких теж є певний потенціал для зростання, які пов'язані, зокрема, з Верховним Судом. Є така певна традиція вже в Касаційному адміністративному суді, коли ми розглядаємо нову справу, в якій піднімається якась нова правова проблема, але яка є актуальною в аспекті, що законодавство залишається тим самим, і має певний вплив такий широкий загальний, то ми надсилаємо судові

рішення, в якому є відповідна правова позиція, до відповідного державного органу – до Кабінету Міністрів, до Пенсійного фонду, до Центру зайнятості – в залежності від того, хто є органом, який застосовує цю норму, з тим, щоб вони повідомили свої регіональні територіальні та інші підрозділи про те, що є така постанова Верховного Суду.

Ми дійшли до того, що, не зважаючи на те, що Верховний Суд може висловлювати багато правильних корисних позицій, немає обов'язку, так би мовити, позитивного державного чиновника знати про ці рішення тільки по тому факту, що Верховний Суд розглянув таку справу. Ми живемо в потоці інформаційному такому широкому і розлогому, що розраховувати на те, що чиновники читають рішення і самі їх імплементують у свою практику, ми, на жаль, не можемо. Тому лишається дієвим, на мою думку, такий... *(Не чути)*.... який мені було виділено.

Я доповів. І прошу при розробці фінальних рекомендацій врахувати ці пропозиції. Дякую, пане Андрій, дякую, шановні колеги.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Володимир. Ми неодмінно розповсюдимо ваші рекомендації членам комітету і будемо їх враховувати при підготовці рекомендацій за результатами сьогоднішніх комітетських слухань.

Я хотів би вам окремо подякувати за ту тему, яку ви підняли. Ця тема є глибинною, ця тема є належного діалогу і комунікації між гілками влади для того, щоб усі гілки влади працювали ефективно, а також з повагою до відповідальності кожної з гілок влади. Це є дуже важливим, і ми бачимо, що в багатьох випадках ця комунікація не спрацьовує. І ваші рекомендації, які ви зараз зазначили, вони є, на мій погляд, також дієвим механізмом для того, щоб цю комунікацію покращити. А якщо ж цього не буде, якщо ми не побачимо позитивних наслідків з боку реагування органів виконавчої влади,

то тоді, я думаю, що суди почнуть більш активно застосовувати ті механізми реагування, які ви вже зазначили в своєму виступі.

Я би хотів зараз передати слово представнику Офісу Генерального прокурора. Пан Юрій Белоусов, начальник Департаменту процесуального керівництва у кримінальних провадженнях за фактами катувань та інших серйозних порушень прав громадян з боку працівників правоохоронних органів Офісу Генпрокурора. І тема його доповіді "Виконання рішень ЄСПЛ за статтею 3 Європейської конвенції з прав людини, ефективне розслідування у групі справ "Каверзін, Афанасьєв, Белоусов проти України". Пане Юрій, будь ласка, вам слово.

БЕЛОУСОВ Ю.Л. Доброго дня, шановні колеги. Враховуючи обмаль часу, я спробую відразу перейти до тих кроків, які були вжиті Офісом Генерального прокурора для того, щоб нарешті в Україні проблема непроведення ефективного розслідування за фактами катувань, ця проблема почала відходити у минуле.

Давайте констатувати, що в Україні, і на неодноразово звертали увагу і колеги попередні спікери, і Європейський суд з прав людини, що це системна проблема. Як правило, заяви про катування не розслідуються або розслідуються неналежним чином. Власне, можу сказати, що лише фактично цього року в Україні механізм розслідування катувань почав, знаєте, потихеньку прорисовуватись. І вже ми бачимо певні його складові і навіть певну взаємодію між його елементами.

Про що, власне, йдеться? Саме наприкінці минулого року в структурі Офісу Генерального прокурора був створений підрозділ, який я очолюю. І наша робота, власне, полягає саме у тому, щоб запуснути цей механізм розслідування, крім того, здійснювати розслідування по найбільш резонансним провадженням.

Щодо системних кроків. Лише вчора відбулося друге засідання Комісії урядової з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини, яка була присвячена безпосередньо виконанню рішень за статтею 3. І Офіс Генерального прокурора презентував на засіданні комісії Концепцію державної політики протидії катуванням та жорстокому поводженню, а також план заходів на 3 роки. Основна мета концепції полягає саме в запровадженні або подоланні, точніше, проблеми безкарності правоохоронців, які застосовують такі методи.

Лише коротко про основні акценти концепції. Мова йде про запровадження ефективного механізму повідомлення про факти катувань. Мова йде про запровадження форм, єдиних форм фіксації тілесних ушкоджень у медичних закладах, до речі, вони вже були розроблені Офісом Генерального прокурора і наразі перебувають у Міністерстві охорони здоров'я. Це коли будь-яка людина, яка звертається до будь-кого медичного закладу з тілесними ушкодженнями і скаргами на те, що ці ушкодження були заподіяні правоохоронцями, лікарі заповнюють єдину стандартну форму фіксації і повідомляють негайно до органів правопорядку. В основі цієї форми були використані стандарти так званого Стамбульського протоколу, розробка по лінії ООН.

Крім того, концепція передбачає налагодження ефективної взаємодії між органами прокуратури на всіх рівнях і Державного бюро розслідувань, навчання працівників ефективним методикам розслідування, розробку, власне, єдиної методології розслідувань катувань, яка також наразі ще перебуває лише в стадії запровадження. А крім того, розробку ефективного механізму взаємодії між Міністерством юстиції, Державним бюро розслідувань і Офісом Генерального прокурора щодо виконання, власне, рішень Європейського суду з прав людини. Цей механізм конче потрібний, бо наразі єдиний канал обміну інформацією, збору інформації, узагальнення – таких каналів немає, вони лише перебувають у стадії розробки.

Крім того, як вам відомо, в червні була проведена перша в Україні на базі Офісу Генерального прокурора координаційна нарада правоохоронних органів, де були присутні всі керівники правоохоронних органів, також Уповноважена з прав людини, міністр юстиції, голова Європейського комітету з питань запобігання катуванням. Було прийнято цілу низку заходів, вже більшість з них виконано, до кінця цього року буде завершено.

Що було зроблено? До цього часу було важко взагалі зрозуміти, скільки кримінальних проваджень в Україні здійснюється за фактами катувань саме з боку працівників правоохоронних органів, бо, на жаль, до цього часу кримінальне законодавство у нас передбачає злочин катування як злочин із загальним суб'єктом, що ускладнює процес аналітичної роботи і виокремлення цієї категорії проваджень. Нами були внесені зміни до Єдиного реєстру судових розслідувань. Нами також були напрацьовані пропозиції щодо внесення змін до статті 127 Кримінального кодексу України, які були подані до Комітету з питань правоохоронної діяльності для того, щоб, власне, покращити ефективність притягнення правоохоронців, які застосовують катування, до належної відповідальності.

Важливим кроком..... *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пане Юрій, я так розумію, у вас не дуже добрий зв'язок. Може, ви вимкнете відео для того, щоб ми вас чули хоча б.

БЕЛОУСОВ Ю.Л. Дякую. Крім того, Офісом Генерального прокурора було проведено аналіз всіх кримінальних проваджень за фактами катувань. Ми з'ясували, що понад 200 кримінальних проваджень щодо поліцейських розслідуються самими поліцейськими. Тобто це практика, яка не відповідає взагалі стандартам ефективного розслідування. І зараз уже підслідність була змінена, ці провадження були передані до Державного бюро розслідувань.

Коротенько кілька цифр, колеги, враховуючи відсутність фактично часу, щодо ефективності розслідування. Я вам наведу, у порівнянні..... *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пане Юрію, ми вас не чуємо. Дуже погано. А зараз спробуйте, ще раз.

БЕЛОУСОВ Ю.Л. Зараз чути мене?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Давайте, да, ще, мабуть, хвилину, тому що звук пропадає час від часу, давайте.

БЕЛОУСОВ Ю.Л. Я зрозумів, друзі. Дуже шкода, що зв'язок не дозволяє нормально презентувати нашу роботу. Я єдине, що все ж таки повторююсь, сподіваюсь, хоча б ця інформація була чути, що вчора була презентована Концепція державної політики протидії катуванням і план заходів на 3 роки. І якщо ця концепція буде затверджена урядом, і це планується вже в цьому році, то це дозволить систематизувати всю діяльність органів державної влади, зокрема, органів прокуратури, Державного бюро розслідувань і підвищить ефективність протидії катуванням.

Рішення групи Каверзін наразі перебуває на нашому особистому контролі. Ми знайшли всі кримінальні провадження, які здійснювались за цими справами, вивчили стан досудового розслідування. У понад 40 кримінальних провадженнях, які були закриті, були скасовані постанови про закриття і надані детальні рекомендації про те, що треба зробити. Ми також їх вивчили і також по кожному провадженню з урахуванням тих недоліків, на які звертав увагу Європейський суд, слідчі отримали детальні вказівки щодо того, що необхідно зробити. І ми дуже сподіваємося, що у березні у наступному році, коли буде звітування України чергове по цій категорії

проваджень, вже Україна матиме перший досвід зняття з контролю цих проваджень. Ми для цього робимо все можливе.

Дякую за увагу, колеги. Перепрошую за відсутність якісного зв'язку.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пане Юрій, дуже дякую вам. Ми також будемо вдячні за ваші пропозиції для того, щоб ми їх врахували під час підготовки рекомендацій. Я хочу подякувати особисто вам та всій команді, яку ви очолюєте, і Офісу Генерального прокурора за таку принципову позицію щодо вирішення питання захисту громадян від катувань і від такого поведіння, яке супроводжує діяльність, на жаль, багатьох правоохоронних органів впродовж уже десятиріччя. І хочу підтримати вас у цій роботі і запевнити в тому, що парламент буде підтримувати таку вашу ініціативу. І я думаю, що на рівні парламенту ми зробимо все можливе для того, щоб в тому числі вдосконалити законодавство для, по-перше, запобігання випадкам катувань, а по-друге, для того, щоб ті особи, які винні в катуваннях громадян, понесли відповідну відповідальність. Дякую вам.

Я хочу зараз дещо змінити порядок нашого розгляду, хочу надати слово представнику адвокатури. Пан Олександр Дроздов, він адвокат, голова Комітету Національної асоціації адвокатів України з питань безоплатної правової допомоги, член Комісії з питань правової реформи при Президентові України. З темою "Актуальні питання виконання Україною рішень, прийнятих Європейським судом з прав людини в аспекті захисту права власності". Також прохання вкластися в 5 хвилин.

ДРОЗДОВ О.М. Дякую, Андрію Євгеновичу. Я перш за все хочу передати вітання від голови Національної асоціації адвокатів України Лідії Ізовітової та від себе особисто, а також подякувати і Андрію Євгеновичу, і всьому депутатському корпусу за створення чудової площадки для обговорення цих актуальних питань. Разом з тим щирі слова вдячності всім

іншим стейкхолдерам і Верховному Суду, і Генеральній прокуратурі, які на сьогоднішній день виявили, скажімо так, дійсно неабияку зацікавленість в необхідності належного виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Насправді тема доповіді була заявлена. І вже дуже багато, як то кажуть, більше навряд чи щось скажеш, що сказали шановні представники Ради Європи. Також їм щиро вдячні, що вони постійно фахово і економічно, і іншим способом допомагають Україні впоратися з цими важливими і актуальними для нашої країни питаннями, ось. Вже була сьогодні названа і справа Бурмич, і сьогодні вже говорили про справу Зеленчук і Цицюра стосовно права власності. Я у зв'язку з цим хочу дещо вийти трішечки за межі своєї доповіді і звернути увагу на заходи загального характеру, на що ми теж як адвокати будемо звертатися до представників Верховної Ради, інших інституцій для того, щоб були залучені більш широко до вирішення цих важливих для України питань.

Як відомо, що заходами загального характеру є заходи, які спрямовані на усунення значних..... у конкретних рішеннях Європейського суду з прав людини проти України. Це внесення змін до чинного законодавства та характер його застосування. Сьогодні вже дуже багато говорили про ті кроки, які робить Верховна Рада з точки зору виконання та імплементації, створення належних законодавчих механізмів для того, щоб у подальшому ті проблеми, які були виявлені під час ухвалення рішень Європейського суду з прав людини проти України, в подальшому не повторялися.

Але ще хочу звернути увагу на практику його застосування. Тут нам дійсно буде допомагати і Верховний Суд, і адвокатура, адже на сьогоднішній день на Верховний Суд, відповідно до рекомендацій Консультативної ради європейських суддів, покладений обов'язок, так би мовити, забезпечувати єдність судової практики. Разом з тим на єдність судової практики, а саме фахового її забезпечення, звісно, що адвокати як представники сторін

значним чином впливають з точки зору напрацювання відповідних правових позицій, які зрештою стають у тому числі висновками Великої Палати Верховного Суду.

Також хочу звернути увагу на ще такі питання, як внесення змін до адміністративної практики. Сьогодні вже наголошувалось на створенні відповідної комісії. Це ми також вітаємо, оскільки в межах цієї комісії така певна площадка, яка дає можливість більш продуктивно співпрацювати, оскільки в ній представлено представників органів виконавчої влади відповідних, які беруть участь в реалізації виконання рішень Європейського суду з прав людини. Тому в нас є пропозиція також представників адвокатури включити до даної комісії.

Щодо змін до адміністративної практики, ми вітаємо рішення про створення відповідних нормативних документів на рівні постанов Кабінету Міністрів і так далі. І хотів би звернути увагу, що адвокатура зараз досить широко вирішує ці питання, пов'язані з підвищенням професійної підготовки, оскільки на теперішній час професійна підготовка адвокатів з точки зору аналізу практики Європейського суду з прав людини є доволі актуальною. Тому ми хочемо також у цьому плані поділитися своїм досвідом і сприяти в роботі.

В мене все, шановні колеги. Ще раз дякую за увагу. Будьте здорові.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Олександр. Ви як справжній адвокат, я так розумію, що і поєднуєте і участь в комітетських слуханнях з виконанням ваших професійних обов'язків. Я знаю як адвокат, що адвокати працюють 24 на 7. І вам велика вдяка за вашу допомогу і готовність взяти участь, у тому числі і в роботі урядової комісії. Я думаю, що це питання ми вирішимо найближчим часом. І представники адвокатури також будуть залучені до цієї роботи.

ДРОЗДОВ О.М. Дякую, Андрію Євгеновичу. І якщо можливо, далі нас теж залучайте до роботи і на парламентських слуханнях, і до тієї роботи, яка буде виконуватися в рамках парламенту стосовно виконання рішень Європейського суду з прав людини. Ще раз дякую всім за увагу. Намагався бути коротким.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Безумовно. Дякую вам.

Я би хотів зараз передати слово представникам нової професії – приватним виконавцям. У нас два представники. Перший – Андрій Авторгов, приватний виконавець і заступник голови Комітету з конкурсного права Всеукраїнської громадської організації "Асоціація правників України". Тема його доповіді "Перспективи подальшого реформування виконавчого провадження та інституту примусового виконання". Пане Андрій, 5 хвилин вам для виступу.

АВТОРГОВ А.М. Доброго дня, шановні учасники, доброго дня, пане головуєчий. Позитивний обов'язок держави щодо забезпечення виконання судового рішення полягає, по-перше, це у виконанні судових рішень, де боржником є сама держава, і друге – це створення належних національних організаційно-правових механізмів реалізації права на виконання судового рішення. Які будуть ці механізми – у вигляді державних органів примусового виконання чи приватних виконавців – абсолютно неважливо, головне, аби вони ефективно виконували свою функцію.

Донедавна єдиним органом примусового виконання в Україні була Державна виконавча служба. Проте за 21 рік існування їй так і не вдалося досягнути рівня виконання рішень, який існує в європейських країнах. Тому в 2016 році законодавець фактично визнав незадовільну роботу державних органів примусового виконання та ухвалив законодавство, яке запровадило інститут приватних виконавців, хоча і з багатьма засторогами та

обмеженнями. Це був абсолютно правильний крок, оскільки приватна система примусового виконання судових рішень як альтернатива державним судовим виконавцям або ж як така, що існує лише у приватній формі, функціонує в багатьох країнах Європи. Загалом 23 країни Євросоюзу мають або повністю приватну, або змішану систему виконання рішень.

У країнах, де була запроваджена приватна чи навіть змішана система примусового виконання, збільшився показник реального стягнення за рішеннями судів в рази. Крім того найбільша частина скарг до Європейського суду з прав людини на невиконання судових рішень надходить з країн виключно з державною формою виконання.

На сьогоднішній день в Україні з 2017 року працюють поряд з державними виконавцями 250 приватних виконавців, більш ніж 250. Офіційна статистика свідчить про те, що їх результати десь приблизно в 5 разів за сумами стягнення краще, аніж у їх державних колег. За свідченням Офісу бізнес-омбудсмена практично припинилися скарги на невиконання рішень від бізнес-бізнес, де і стягувачем, і боржником є бізнес. Чому? Тому що стягувач може піти до приватного виконавця. Натомість скарги на невиконання рішень, де боржником є держава, державні органи, як майнові, так і зобов'язального характеру, продовжують надходити.

Разом з тим змішану систему примусового виконання, яка діє в нашій країні, не можна назвати повноцінною, тому що є певні обмеження, приватні виконавці не можуть виконувати певні категорії рішень, де стягувачем та боржником є держава, де боржником є державні підприємства.

Ну, як на мій погляд, в нас відсутня чітка державна стратегія розвитку системи примусового виконання. До кінця не зрозуміло, куди ми рухаємося: чи то в бік повністю приватної, чи то в бік повноцінної змішаної системи. Якщо в бік повноцінної змішаної, то на сьогоднішній день її немає в силу тих обмежень, про які я вже сказав. Якщо ж держава хоче залишити Державну виконавчу службу, то її також потрібно утримувати на належному рівні.

В Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи від 9 вересня 2003 року "Про примусове виконання" зазначено, що службовці, які перебувають на державній службі та відповідальні за примусове виконання рішень, повинні мати нормальні умови роботи, достатні матеріальні ресурси і допоміжний персонал, їм має надаватися гідна винагорода за їх роботу.

Чи виконуються ці вимоги держави по відношенню до державних виконавців? Напевно, ні. На жаль, ми спостерігаємо, що державна не має достатньої фінансової можливості належно утримувати і державний інститут примусового виконання, і необґрунтовано побоюється розвитку приватного.

Наприкінці липня Україна та ЄС підписала меморандум і кредитну угоду щодо отримання нашою країною виняткової макрофінансової допомоги. Цим меморандумом передбачено запровадження автоматизованої системи звернення стягнень на кошти боржників у банківських установах і також дорожня карта щодо повного зрівняння повноважень державних та приватних виконавців. При цьому передбачено, що повноваження приватних виконавців на вимоги щодо будь-якого боржника, включаючи державні органи та підприємства, мають бути розширені невідкладно на першому етапі до суми 100 тисяч гривень.

Однак абсолютно благий намір європейських партнерів України зіштовхнувся із шаленим супротивом посадовців Міністерства юстиції України, у складі якого знаходиться конкурент приватних виконавців – Державна виконавча служба.

Міністерство юстиції України своїм законопроектом пропонує зрівняти повноваження державних та приватних виконавців лише у 2024 році, та й то за умови, що приватних виконавців буде не менш ніж тисяча осіб. Фактично це є профанацією, на моє переконання. Можливо, прийти до спільного знаменника у цьому питанні зможе робоча група, яка створена у Комітеті з правової політики щодо реформування системи примусового виконання.

Звичайно, що покращання ефективності виконання судових рішень неможливе без вдосконалення і процедур виконавчого провадження. Перше – це автоматизована система арешту коштів, яка є в багатьох країнах і завдяки якій судові виконавці можуть миттєво списати кошти з рахунку будь-якого боржника. Таку систему Україна обіцяла Міжнародному валютному фонду запровадити ще у 2015 році. На жаль, до цього часу вона не запроваджена, вона не функціонує.

Стосовно пошуку активів боржників. На жаль, пошук активів ускладнений розрізненням реєстрів, а законодавство, на жаль, іноді захищає боржника краще, аніж кредитора.

Багато говорили вже сьогодні про мораторій, не буду повторюватися. В Україні існує близько півтора десятка таких, що забороняють стягнення з певних боржників, починаючи від фізичних осіб валютних позичальників і закінчуючи державними підприємствами. На жаль, відповідальність за невиконання рішення, вона є більш декларативною, аніж реальною.

Трохи хочу сказати і за судовий контроль. Не зважаючи на те, що виконання рішень покладено на державних та приватних виконавців, роль суду у виконавчому провадженні є багатогранною та важливою, адже у виконавчому процесі суд вирішує досить багато питань. Проте, на жаль, іноді можна спостерігати, що суд виконує у виконавчому провадженні і деструктивну роль, про це також потрібно говорити. Іноді формальний процес вирішення питань, що виникають у ході виконавчого провадження, перетворюється на змагальний, причому змагатися виконавцю доводиться і з боржником, і з самим судом. На моє переконання, судовий контроль має здійснюватися не тільки за діями державного або приватного виконавця, а за виконанням рішення загалом.

Судове оскарження дій виконавця слід регулювати таким чином, аби боржник за рішенням, що набрало законної сили, не міг би з цього процесу

вийти переможцем настільки, що міг не виконувати судове рішення або на невизначений час затягнути його виконання.

Також потрібно вживати заходів щодо виконання рішень зобов'язального характеру, запроваджуючи спеціальний вид штрафу за його невиконання – астрент, за прикладом Франції.

Підсумовуючи, з огляду на регламент, хочу наголосити, що першочерговими кроками мають бути: це повне зрівняння повноважень державних та приватних виконавців, це забезпечення інституційної незалежності виконавців від Міністерства юстиції України, це запровадження автоматизованого арешту коштів боржників, це вдосконалення процедури здійснення виконавчого провадження, його орієнтованість на швидке та ефективно задоволення вимог стягувача, це перегляд існуючих та скасування існуючих обмежень, заборон та мораторіїв, це вдосконалення порядку виконання рішень немайнового характеру і вирішення питання соціальних виплат, оскільки соціальні виплати повинні отримувати лише ті верстви населення, які їх дійсно потребують з урахуванням платоспроможності держави. Потрібно нарешті розібратися з державними боргами, вдосконалити систему стягнення приватних боргів та формувати у суспільстві нульову толерантність до тих, хто не виконує судові рішення, незалежно від того, чи такою особою є держава чи неплатник аліментів, чи бізнес.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую, пане Андрій. Дякую за активну участь приватних виконавців в роботі робочої групи, яка створена в нашому комітеті, і яка намагається знайти відповідний баланс щодо подальшого реформування інституту виконання судових рішень.

Я би хотів також зазначити, що оце сформування нульової толерантності до невиконання судових рішень є дуже важливим. І тут, я

думаю, що всі ми, і правозастосувачі, в тому числі, мають відігравати в цьому свою відповідну роль, тому що дійсно, на жаль, в українському суспільстві дещо інша культура зберігається на відміну від країн Західної Європи щодо необхідності обов'язку виконання судового рішення. Тому що відсоток добровільно виконаних судових рішень, він є значно меншим, ніж в країнах Західної Європи. І це питання, яким ми також маємо займатися якщо не на законодавчому рівні, зрозуміло, але на рівні комунікацій із суспільством і правозастосувачами. Дякую вам.

І передаю слово пану Віталію Чепурному – голові Асоціації приватних виконавців України із доповіддю "Розширення повноважень приватних виконавців і ефективне стягнення боргу з державного сектору".

Я попрошу, якщо можна, не повторювати те, що вже попередні доповідачі говорили, і зосередитися на рекомендаціях, які можуть бути комітетом враховані при підготовці рекомендацій цих комітетських слухань.

Будь ласка, пане Віталій, 5 хвилин.

ЧЕПУРНИЙ В.М. Доброго дня! Вітаю всіх колег, присутніх! Дякую за запрошення.

Я запрошений в якості голови Асоціації приватних виконавців України, але маючи 20-річний досвід роботи в органах Державної виконавчої служби, безпосередньо працюючи державним виконавцем і керівником певним в Міністерстві юстиції, я хочу тезисно повідомити ті причини, які призводять саме до невиконання судових рішень, очима державних виконавців, які працюють в органах Державної виконавчої служби, та шляхи їх вирішення.

Перше – я б так назвав, це так званий процес адміністрування. От уявіть собі ситуацію, за якою державний виконавець повинен ефективно виконати судові рішення, коли орган Державної виконавчої служби розташований у приміщенні, яке орендується, наприклад, в державній адміністрації або оренда приміщення в комунальному підприємстві, яке

підлегле, яке підконтрольне Державній судовій адміністрації, або оренда приміщення відбувається в державних підприємствах, які, по суті, є боржниками за виконавчими провадженнями. В мене на виконанні безпосередньо, як у керівника міста Києва, перебував виконавчий документ про стягнення коштів з державного підприємства, яке надавало в оренду Міністерству юстиції приміщення, в якому розташовується департамент Державної виконавчої служби. Я можу вам сказати, що процес виконання такого судового рішення був занадто складним, це м'яко кажучи.

Накладення арешту на кошти підприємства, яке відноситься, наприклад, до сфери Міністерства оборони України, завжди призводить до так званого процесу адміністрування на рівні Міністерства юстиції і Міністерства оборони. Цей процес адміністрування, можна його охарактеризувати як конфлікт інтересів у виконанні державними виконавцями судових рішень відносно державних підприємств, установ та організацій.

Друга проблема – це мораторій. Експерти наразі нарахували приблизно як мінімум 12 мораторіїв, які прийняті на законодавчому рівні. Про них вже говорили, знають, не будемо на них зупинятися.

І третя, головна проблема – це відсутність фінансування в бюджеті. Держава взяла на себе зобов'язання виконувати рішення судів, боржником за яким є державний орган, підприємства, установи і організації, а також юридична особа, примусова реалізації якої заборонена законом. Наразі згідно офіційних даних Державної казначейської служби в органах казначейства перебуває 4,87 мільйонів гривень про стягнення саме виплат, які гарантуються державою.

На мій погляд, законопроект номер 3726 – проект Закону про виконавче провадження, який внесений на розгляд народними депутатами Тарасенком та Демченком, він якраз усуває ці тезисні, будемо так говорити, конкретні проблеми, які я навів.

Тобто перше. Він усуває конфлікт інтересів у виконанні судових рішень державними виконавцями відносно державних підприємств, установ та організацій, а саме він надає можливість виконувати таке рішення приватним виконавцям. Усувається конфлікт інтересів. В багатьох європейських країнах, в деяких країнах взагалі заборонено державним виконавцям виконувати судові рішення відносно державних підприємств, оскільки вбачають конфлікт інтересів. В нас наразі залишається така категорія виконання виключно як прерогатива, виключно компетенція державних виконавців. Вказаний законопроект усуває цей недолік суттєвий і він покращить процес примусового виконання.

Друге – він скасовує мораторій. Мораторій вже близько 20 років – Закон "Про введення мораторію на примусову реалізацію майна". Він був введений як тимчасовий. Тимчасовому мораторію, я не хочу помилятися, приблизно вже 20 років.

Але в нас залишається проблема з фінансуванням, оскільки велика кількість документів знаходиться на виконанні Державної казначейської служби. Поки ми зараз з вами на слуханнях знаходимося, я можу сказати, що на 15 грудня призначено розгляд Закону України "Про Державний бюджет на 2021 рік", в якому нуль гривень на виконання судових рішень, соціальних справ було закладено в проекті цього закону.

І підсумовуючи викладене, я хочу зазначити, що, на мій погляд, єдиною проблемою невиконання судових рішень державою є відсутність політичної волі і небажання самої держави закріпленням у нормативно-правових актах забезпечувати обов'язковість виконання судових рішень.

Користуючись нагодою, хочу подякувати присутнім депутатам – пану Тарасенку і голові комітету Андрію Костіну за підтримку у розгляді законопроекту. І шановних також присутніх хочу звернути увагу і звернутися за ініціативою підтримання прийняття цього законопроекту – це шлях наш до європейського майбутнього, шлях до зрівняння повноважень державних і

приватних виконавців, який усуне недоліки, усуне проблематику невиконання судових рішень відносно державних підприємств, державних установ.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Віталій, за ваші дуже слушні пропозиції. І ще раз повторю, що робоча група дуже активно працює, і є розуміння, що або до кінця року, або в січні вже буде якась рекомендація для членів комітету від робочої групи щодо подальшої роботи із законопроектами, як поданим Кабінетом Міністрів, так і народними депутатами Тарасенком та Демченком.

ЧЕПУРНИЙ В.М. Я ще раз, користуючись нагодою, дякую вам за підтримку в цьому законопроекті.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Віталій.

Я хочу надати слово пану Довідасу Віткаускасу, керівнику Проекту Європейського Союзу "Право-Justice". Тема його доповіді "Реформа системи виконання судових рішень, виконання рішень проти і на користь держави".

Ми продовжуємо цю складну проблематику, яка і є, як я вже зазначав і попередні спікери, в тому числі, представники Ради Європи, і є першопричиною того, що ми маємо такі рішення, як "Бурмич проти України" та інші.

Пане Довідас, хочу, в першу чергу, подякувати вам і проекту за постійну підтримку роботи комітету за різними напрямками. І передаю вам слово щодо вашої доповіді. Прошу також вкластися у 5 хвилин для того, щоб всі виступаючі встигли виступити.

ВІТКАУСКАС Д. Дуже дякую, Андрій. Мене слышно?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да, дуже добре чуто і видно.

ВІТКАУСКАС Д. Я пушу презентацію, чтобы иллюстрировать некоторую статистику, которую я хотел бы показать. Видна моя презентація?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, ми бачимо. Дякую.

ВІТКАУСКАС Д. Да, чуть-чуть статистики, чтобы не повторять то, что очень правильно говорилось многими участниками, особенное внимание хотел бы обратить на презентации Андрея и Виталия, вот последние передо мною, они очень хорошо составили все точки, почему проблема действительно существует. Например, аргумент Виталия, что как мы можем ожидать должника платить, когда тот, кто должен собирать долг, является квартиросъемщиком у должника. И конфликт интересов тут запрограммирован просто. Поэтому нужно решать эти проблемы действительно системно.

Я несколько цифр хочу опять нам напомнить, чтобы общую картину показать: 918 миллиардов в прошлом году по официальной статистике – это общая висящая сумма перед ДВС и службой исполнения, из них, я обращаю внимание, только 50 миллиардов, около 5,5 процентов попадают под процедуры банкротства. Сравнивая это со средним европейским стандартом, конечно, это мало. Мы видим в европейских странах, что общий котел несобранного долга, он тоже иногда является довольно весомым, но вплоть до половины проблем этого долга решаются не через систему исполнения, а через систему банкротства. Поэтому я бы опять первый сделал вывод из моего слайда, что система банкротства в Украине, как тоже способ решения неплатежеспособности, не до конца применяется. И конечно, мы ожидаем,

что через новый кодекс, который действует уже почти год, действительно количество дел, которые попадают под банкротство – и корпоративное, и частное – будет больше. 5,5 процента – это однозначно очень-очень маленькая цифра, потому что реально мы, конечно, можем подразумевать, что из этого общего котла – 918 миллиардов – действительно большая часть должников, наверное, неплатежеспособны, и поэтому должны применяться надлежащие процедуры правосудия, такие как банкротство в отношении них.

918 миллиардов – это сумма судебного долга, я обращаю ваше внимание. Кроме судебного долга есть и другой долг, который должен был быть уже заплачен вчера, и который, может быть, по разным причинам еще не дошел до судебного процесса, но, несмотря на это, тоже является серьезной проблемой. И здесь я хочу сказать, что государству в Украине как минимум должны, по нашим подсчетам, больше чем 400 миллиардов гривен. На сегодняшний момент около 100 миллиардов гривен – это задолженность перед налоговой по налоговым обязательствам, около 300 миллиардов гривен – задолженность Минфину по кредитным обязательствам, и здесь должники, большая часть должников – это госпредприятия. И, конечно, есть еще сотни-сотни миллиардов долга, где кредиторы являются частный сектор. Поэтому я бы предложил бы, тоже говоря про общий котел – вот эти 918 миллиардов, не забыть еще и сотни миллиардов несудебного долга, который должен был быть уже заплачен и остается висящим, таким образом, делая всю финансовую систему, экономическую систему нестабильной.

Если мы говорим, что действительно делается, мы смотрим, что из этого общего котла – 918 миллиардов – 20 миллиардов (это 2,3 процента в год собирается). Эти суммы собирают вместе ДВС с частными исполнителями. ДВС собирается 16 миллиардов и частные исполнители 4,2 миллиарда гривен в год. А в этом году мы, наверное, можем ожидать чуть-чуть даже пониженных цифр из-за понятных причин – COVID и дополнительных трудностей для должников де-факто действительно

рассчитываться. Поэтому, я думаю, мы не должны ожидать, что эта цифра – 20 миллиардов с чем-то гривен будет превышена в 2020 году, наверное, она будет еще ниже. Но уже стараясь структурно посмотреть на эту цифру, мы видим, что один исполнитель собирает в 5 раз больше денег в год, чем один работник ДВС.

Еще одна очень интересная статистика. Вся статистика, которую я упоминаю, официальная, на основе данных Минюста, поэтому мы еще здесь не предоставляем никаких спорных цифр.

Еще интересный элемент мы нашли в статистике. В процентах отказа производств 16 процентов дел как причина отказа в ДВС – это ненайденные активы. У частных исполнителей эта причина отказа, ненайденные активы, – это 3 процента только. Поэтому мы можем сказать с достаточно ясной уверенностью, что если вы идете в госслужбу, шанс, что госслужба не найдет никаких активов, чтобы должника заставить заплатить, в пять раз больше, чем если вы идете к частному исполнителю. Как-то вот частные исполнители лучше умеют искать активы на основе этой статистики.

И несмотря на все это, на сегодняшний день перед ДВС больше чем 90 процентов всех дел, которые находятся в исполнении, а если мы говорим про суммы, я думаю, больше чем 95-97 процентов всей общей суммы, которая подлежит исполнению. Система исполнения находится в ДВС, потому что очень много огромных дел, связанных с госдолгом, с госдолжниками, на сегодняшний день не подпадают под компетенцию частных исполнителей. Поэтому у меня такой, и у нас вообще, наверное, на основе этих конкретных данных, официальных данных вопрос: почему не дать возможность частным исполнителям работать, когда они показали в 5 раз больше эффективность и когда есть в 5 раз меньше шанс, что они не найдут активов, при продаже которых должник должен заплатить? Поэтому, я думаю, нам нужно действительно перейти на политику больше на основе данных, а не эмоций или каких-то теоретических правовых концепций.

Здесь мы говорили про эффективность, сейчас несколько слов про оптимизацию цены. Если посмотрим на то, что ДВС как система стоит налогоплательщикам и должникам, потому что бюджет ДВС компонируется из двух источников: 64 процента – это госбюджет, это прямо влияние из казны, и 36 процентов – это суммы, которые платят должники, и таким образом, это хороший способ оптимизировать бюджет ДВС. Он не живет 100 процентов только из денег налогоплательщиков, несмотря на это.

Мы что видим? Что те суммы в каждом году – и в 17-м, и 18-м, и 19-м, из которых состоит бюджет ДВС, эти суммы больше, чем те суммы, которые ДВС собирает в форме платежей и исполнительных сборов, которые должники в контексте исполнения должны заплатить. Поэтому мы видим, что в сумме налогоплательщики теряют, потому что ДВС как система, она стоит больше денег, чем собирает.

И поэтому тогда опять же вопрос: почему бы не дать возможность системе, которая не стоит ни копейки налогоплательщикам, дать возможность работать? А такая система уже есть, она называется "частный исполнитель".

Если мы посмотрим, как ДВС тратит свои деньги, 80 процентов бюджета ДВС идут на зарплаты и бонусы. Кстати, бонусы очень интересно распределены, посмотрите на таблицу внизу. Это за 6 месяцев цифры 2020 года. Главы департаментов получают по 200 тысяч гривен за этот период, притом обычные работники ДВС – по 3 тысячи с чем-то гривен. Очень интересно, насколько тут важность глав такая большая, чтобы такие бонусы им получать, имею в виду и общее отсутствие эффективности и результативности, и общее отсутствие, скажем так, оптимизации для налогоплательщиков с точки зрения содержания этой системы. Нужно про это хорошо подумать.

Хотя я бы отметил, что сам факт, что в ДВС бюджет компонируется из двух источников – из бюджета и должников, в принципе, это правильный

подход, который переносит частично бремя удержания ДВС на должников, и 100 процентов ДВС не выдерживается за деньги налогоплательщиков. Но как видим, отдача от этой системы очень-очень сомнительная.

Почему я считаю, и этот слайд показывает, и мы считаем на основе многих дискуссий с нашими экспертами, что идея так называемого автоматического исполнения госдолга не реалистична, а, откровенно говоря, наверно, и наивна. Вот посмотрим, давайте, на цифры. 2020 год, казна выделила 600 миллионов гривен на госдолг по судебным решениям, притом сумма только на основе реестра казны. Я обращаю внимание, это не общая сумма госдолга, только на основе того, что в казне было зарегистрировано как долг, который подлежит исполнению, государственный долг, эта сумма 4,8 миллиарда гривен. То есть почти в 9 раз превышает, в 8 раз точнее превышает ту сумму, которую сама казна выделяет. То есть, как мы можем ожидать автоматическое исполнение, если на уровне казны, даже на основе этой базовой статистики, которая не принимает во внимание весь незарегистрированный государственный долг, о котором я раньше говорил – все десятки и сотни миллиардов – как мы можем ожидать, что будут деньги, откуда это автоматическое исполнение может появиться? Конечно, мы должны подразумевать, что реальный долг госсубъекта, включая госпредприятия, существенно выше, чем эти 4,8 миллиарда гривен, которые зарегистрированы казне на основе просто формальных обращений самих должников и ДВС.

Что бы я дальше отметил, почему автоматическое исполнение не будет работать – это фактор моратория, про это мы уже говорили.

Более того, казна не платит никаких процентов реально за то, что она, скажем так, дальше не платит, и, так сказать, не заплаченный долг мы не считаем активом, за который, как и все в нормальном рыночном обществе, должны подсчитываться проценты и платятся проценты – этого нет. А сам факт, что судебные решения – это тоже актив, за который, даже не

исполненный, должны подсчитываться проценты и вырастать каждый год, этого подхода тоже нет. Имея в виду эти, скажем так, структурные проблемы, я думаю, мало ожидать, что автоматическое исполнение заработает.

И последний я бы ставил элемент. Когда мы говорим "автоматическое исполнение", оно же не автоматическое, кто-то же должен нажать на кнопку, кто-то же должен подписать указ или решение. Этот "кто-то" – это чиновник. И пока чиновники в Украине работают в контексте нереально загруженные, слишком предписанные, бюрократизированные полусоветской системой, где ничего не делается, пока голова чиновника просто не ложится под меч, я думаю, нам мало шансов ожидать, что кто-то автоматически будет подписывать какие-то решения, платить долги, имея в виду эти макронесовместимости. И с точки зрения микроуправленческих – отсутствие поощрения дискреции. Чиновники в Украине не действуют по дискреции, они действуют в среднем, чтобы подстраховаться. Они подписывают решения или не подписывают не для того, чтобы результата достичь, включая для должника. Они это делают для того, чтобы подстраховаться, чтобы потом, например, не было бы уголовного дела от прокуратуры пять лет спустя и так далее.

Поэтому пока мы имеет такую систему безответственного чиновничества, в которой не поощряется достижение результата, не поощряется через КРІ и применение дискреции для достижения результата, нам мало шансов ожидать, что они пойдут навстречу какому-то бедному должнику, будут подписывать решения, таким образом ставить даже свою карьеру и свое, может быть, будущее под серьезную угрозу.

Поэтому вся культура административного управления не нацелена на то, чтобы автоматически исполнять, я думаю. Поэтому нам не остается другого выхода, как дать возможность и ДВС, и частным исполнителям

работать против госдолжников и таким образом поощрять уровень их ответственности.

Спасибо.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую, пане Довідас за такий дуже, знаєте, цікавий та ґрунтовний погляд, тим більше, що він підкріплений такою статистикою, яка, ви знаєте, викликає дуже багато роздумів щодо того, яким же чином все ж таки вирішувати проблему. І дякую за ті рекомендації, які ви надали. І я впевнений, що подальше співробітництво з Проектом "Право-Justice" із цього питання також буде дуже плідним задля того, щоб і комітет, і Верховна Рада підтримала подальшу реформу виконавчого провадження задля того, щоби рішення в Україні все ж таки виконувалися на національному рівні.

Я хотів би зараз передати слово народному депутату України пану Сергію Власенку, він є членом підкомітету з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини. Тема його доповіді – це проблематика виконання рішень ЄСПЛ на прикладі пілотних рішень "Іванов проти України", "Бурмич проти України", а також проблемні питання у виконанні рішень "Петухов проти України" і "Петухов проти України (№2)". Пане Сергію, вам слово.

ВЛАСЕНКО С.В. Дякую, пане голову. Ви знаєте, деколи ми з паном Довідасом дискутуємо, і я просто відрефлексую на його останню тезу щодо відповідальних чиновників, які нічого не хочуть робити. Він з одного боку правий, але з другого боку є інша проблема. На жаль, правоохоронна система України заточена на, умовно кажучи, контроль над чиновниками, абсолютно вибірковий. І лише тому, що чиновник діє не жорстко, так як написано в законі, і має певну дискрецію. Як тільки така історія відбувається, чиновник точно знає, що через півроку, через два або через п'ять, до нього прийде

прокурор з абсолютно абсурдними звинуваченнями, з якимись підозрами і так далі. Тому мені здається, що певна причина в чиновниках є, але більша причина і проблема в правоохоронній системі. Це так, рефлексія на деякі ваші слова.

Ви знаєте, зазвичай, круглі столи, такі, як наш вони мають дві мети: ті хто виступають, говорять про те, що є доброго, і говорять, якісь пропозиції, що треба зробити для того, щоб ситуацію покращити.

Що ми почули із доброго? Створили Комісію з виконання рішень ЄСПЛ при уряді – супер, молодці, геніальна історія. Як людина, яка не довго, але працювала у виконавчій гілці влади, скажу, що це займає в нормальному уряді рівно один день, щоб створити таку комісію, рівно один день. А нам розповідають, що це величезне досягнення, ну, супер – досягнення.

Друге, величезне досягнення – це затвердження урядом стратегії. Ви знаєте, я прочитав ці три сторіночки, навіть дві з половиною, якщо бути чесним, формату А4 і чомусь згадав класика, який казав: "Прочитал – не впечатлён", – не впечатлён. Тому що насправді там зібраний набір слів загального характеру, який точно не має ніякого відношення до реального розуміння того, як держава повинна виконувати рішення Європейського суду з прав людини. І тут я повністю хотів підтримати пана Павла Пушкаря, який сказав, що держава не розуміє, що таке виконання рішень ЄСПЛ, не розуміє. Тому що лише виплата справедливої сатисфакції – це не є виконання рішень ЄСПЛ. І за виконання рішень ЄСПЛ відповідає не лише Мін'юст і виконавча гілка влади, а і законодавча гілка влади, і судова гілка влади, в першу чергу, за заходи загального характеру, і ми це всі повинні розуміти. І ми повинні виходити саме із того, що держава, як суб'єкт несе відповідальність за обов'язкове виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Ви знаєте, дуже часто, на таких круглих столах, коли йдуть виступи всі розповідають, як все у нас добре в Україні, як у нас все гарно, але переможні реляції закінчуються, просто закінчуються, як тільки звучать два прізвища:

Іванов і Бурмич. І одразу переможні реляції зупиняються, просто зупиняються.

Вже дуже багато було сказано щодо організаційних проблем по виконанню судових рішень, тому що це є квінтесенція рішень і по Іванову, і по Бурмичу. Але насправді у нас є друга складова – це фінансова складова. Тому що саме невиконання судових рішень в частині виплат, тобто фінансова складова є ключовою.

Знову-таки, на жаль, держава в цьому питанні живе за принципом, теж достатньо відомим, – "денег нет, но вы держитесь". Тобто насправді це абсолютно неробоча історія. І принаймні мій аналіз ситуації говорить про те, що стандартними механізмами ми це питання не вирішимо, бо дійсно – денег нет і щось треба робити.

Знову пан Довідас сказав про те, що держава навіть не думає про те, як нараховувати відсотки на ті активи, бо це дійсно актив, я з вами повністю погоджуюсь. Тобто судові рішення на користь фізичної або юридичної особи про стягнення коштів з держави – це є актив, який повинен працювати за ринковими механізмами. І насправді єдиним можливим або більш-менш єдиним можливим інструментом можуть бути фінансові інструменти, які застосує держава. Чи це у вигляді векселів, чи це у вигляді будь-яких інших цінних паперів, емітованих державою для погашення цих зобов'язань. Ми можемо проводити дискусію: чи ці індивідуальні, саме індивідуальні, цінні папери чи вони повинні передаватись в спадщину чи ні, чи вони можуть мати обіг, чи цей обіг повинен бути широкий чи вузький, чи взагалі обігу не повинно бути.

Ми можемо дискутувати про те, який купон повинен бути на ці цінні папери. Ми можемо дискутувати про те, чи може, припустимо, громадянин або юридична особа цінними паперами погашати зобов'язання такої фізичної особи перед державою. Бо, якщо держава винна мені, а я винен державі, то напевно, ці механізми економічно треба якось зводити в один. Якщо держава

мені винна, умовно, 10 тисяч євро, а я винен державі тисячу євро, то це не означає, що я заплачу сьогодні, а держава, можливо, віддасть моїм нащадкам через сто років без відсотків і без нічого.

Тому ми не знайдемо рішення ні по Бурмичу, ні по Іванову, і будемо мати проблеми і в Комітеті міністрів, і в Парламентській асамблеї, весь час згадування, нагадування вказівок, рішень по цих питаннях, поки ми не знайдемо нестандартний підхід.

Я ще раз кажу підкреслюю, в рамках цього нестандартного підходу може бути мільйон нюансів, або навіть мільярд таких нюансів, але давайте це обговорювати. Бо я точно знаю, що, припустимо, в Міністерстві юстиції декілька років назад розроблявся аналогічний законопроект і він був вже майже на стадії виходу із Мін'юсту, але чомусь він зупинився. Чомусь вже декілька років це питання ніхто не піднімає, чомусь вже декілька років ми взагалі про це не говоримо і взагалі цього питання, як нібито не існує.

Що стосується: "Петухов" і "Петухов (№2)", це ситуація простіша. По-перше, Мін'юст і Кабмін, Мін'юст через Кабмін вже вніс два законопроекти, які принаймні роблять спробу розв'язати питання, пов'язані із можливістю перегляду вироків пожиттєво ув'язнених, тому що це ключове питання, яке ставив Європейський суд з прав людини у "Петухов проти України(№2)".

Ясно, що там теж можна говорити про низку особливостей, низку питань, зокрема, про особливості перегляду вироків пожиттєво ув'язнених – вироків, які були винесені за період дії Кримінального кодексу 1960 року, тому що там є мільйон специфічних нюансів, але це питання принаймні вже на стадії вирішення. Наш комітет вже розглянув один із цих законопроектів, які внесені на виконання рішень ЄСПЛ у справі "Петухов ("№2)", комітет підтримав цей законопроект за основу. Я дуже сподіваюсь, що профільний комітет – Комітет з питань правоохоронної діяльності теж швидко розгляне цей законопроект. І принаймні ми зможемо вирішити питання по можливості

перегляду пожиттєво ув'язнених вироків, як винесених за період дії нового Кримінального кодексу, так і за період дії Кримінального кодексу 1960 року.

Ще раз повертаюсь і резюмуючи: держава повинна усвідомити, що держав в цілому і виконавча, і законодавча, і судова гілки влади, і навіть Президент, який не відноситься до жодної із влад, відповідальні за виконання рішень ЄСПЛ.

Так, Міністерство юстиції – це локомотив цього питання, тому що вони мають найбільший спектр повноважень, вони повинні ініціювати багато питань, але вони лише локомотив. А ми всі з вами знаходимося в тих вагончиках, які цей локомотив тягне і ми деколи машиністу повинні допомагати.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Сергію. І, по-перше, хотів би подякувати за такі рекомендації, які стосуються неординарних підходів до можливого вирішення комплексних питань, які пов'язані з виконанням рішень "Іванов та Бурмич".

Хотів би також повідомити, що Комітет з питань організації правоохоронної діяльності вже розглянув законопроект відповідний, який стосується виконання рішень у справах "Петухов" та "Петухов проти України(№2)" і також підтримав його до першого читання. І ми знаходимося в комунікації постійній з головою комітету, і будемо їх виносити на голосування в зал Верховної Ради – два законопроекти як пакет, тому що вони є пов'язаними.

Я не думаю, що це відбудеться за наступного пленарного тижня, зрозуміло, що це останній тиждень цього року. Але я маю надію, що це відбудеться до кінця цієї сесії, тобто до кінця січня. І я думаю, що комітет буде підтримувати, доопрацює ці законопроекти, і наш і відповідно Комітет з

правоохоронної діяльності, і ми вже зможемо їх прийняти в цілому до кінця цієї сесії. Дякую.

І я хотів би передати слово народному депутату пану Тарасу Тарасенку, він є голова підкомітету з питань прав людини Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій в Донецькій, Луганській областях та Автономній Республіці Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин. Але пан Тарас, він є дуже активний також і в інших сферах, тому його доповідь нас повертає дещо до такого питання як мораторії і їхня роль в блокуванні виконання судових рішень.

Пане Тарас, вітаю вас і прошу також вкластися в п'ять хвилин.

Я хочу всіх запевнити, хто бере участь у виступах, я думаю, що ми продовжимо роботу комітетських слухань десь на 15 хвилин, для того, щоб всі змогли виступити і, мабуть, буде ще якийсь час на питання.

Пане Тарас, вам слово.

ТАРАСЕНКО Т.П. Дякую. Вітаю всіх присутніх! Дякую за запрошення на захід! Дійсно, ми повертаємося більше до економічної складової проблем вирішення питань мораторіїв.

Я можу зазначити, що Міністерство юстиції одноособово не може виступати локомотивом в питанні зняття мораторіїв. Це комплексне питання, яке повинно бути вирішене разом, як законодавчою гілкою влади, так і Міністерством економіки, Міністерством фінансів України та взагалі в принципі Кабінетом Міністрів України.

Враховуючи останні дані, які у нас є, до 2019 року у нас було десять мораторіїв. З 2019-го в 2020-й рік було впроваджено ще три мораторії: одні були пов'язані з підприємствами енергетичного комплексу, інші пов'язані саме з COVID. Так, наприклад, останній законопроект, який пов'язаний з COVID він заборонив будь-яке банкрутство підприємств, отже, будь-які

стягнення боргів за період COVID у нас наразі неможливе. Така сама ситуація є фактично і з підприємствами державного комплексу, з яких також неможливо стягнути борги.

Я можу зазначити свою позицію, що мораторій на даний час є необхідним, але потрібно вживати відповідальних заходів, дійсно проявляти ініціативу в вирішенні даних питань. Тому що насправді, дещо погоджуюсь з Сергієм Власенком, про те, що більшість державних керівників, які керують державними підприємствами, бояться приймати відповідальні рішення, оскільки, турбуються про те, що їх потім будуть звинувачувати в якихось схемах і неефективному управлінні. Але, на жаль, саме ефективне управління державним сектором економіки, може вирішити питання зняття мораторіїв. Оскільки ми з групою депутатів відвідували багато підприємств, в яких показано, що зміна керівництвом підходів до ефективного управління дозволяє за три роки вивести підприємство з боргів, тобто фактично відновити його платоспроможність.

Є багато підприємств державного сектору економіки, яких неможливо відновити платоспроможність і їх потрібно ліквідувати. Проте, враховуючи, що ми прийняли в минулому році Закон "Про скасування переліку підприємств, що не підлягають приватизації" і в "Перехідних положеннях" заборонили будь-яке банкрутство, крім підприємств, які виконують державне оборонне замовлення, то відповідно всі процедури банкрутств закриваються і будь-яке стягнення з таких підприємств неможливе.

По статистиці, яка зараз є у Фонду держмайна, близько тисячі підприємств підлягають ліквідації – це тисяча підприємств, які фактично не приносять прибуток державі, а лише забирають у держави кошти. З 400 підприємств, які останнім часом передані були до Державного фонду держмайна, у 159 підприємств взагалі немає голів ліквідкомісій, Фонд

держмайна він зобов'язаний, змушений шукати голів ліквідкомісії і шукати майно. Тобто це не специфічна функція і фактично належний аудит державного майна – ефективне управління, може бути підставою для зняття мораторію.

Ці всі заходи, які зараз відбуваються у нас в комітетах різних, вони покликали мене створити на базі нашого комітету єдину робочу групу, яка буде об'єднувати і виконавче провадження, і банкрутство, і законодавство про колекторів для того, щоб враховувати зняття мораторію стягнення з фізичних осіб, стимулювати розвиток банкрутства фізичних осіб, для того, щоб напрацювати єдину концепцію. У нас наразі не існує єдиної концепції подолання кризи мораторіїв.

Я маю надію, що всі комітети Верховної Ради, наразі Комітет з правової політики вже надав пропозиції, Комітет з податкової політики, Комітет з економічної діяльності надали своїх учасників. Зараз ми будемо ініціювати роботу з виконавчою гілкою влади для того, щоб напрацювати цю концепцію і в наступному році вийти на її затвердження.

Отже, тільки напрацювання чіткої карти зняття мораторіїв дозволить нам впровадити зміни ефективні, для того, щоб знову-таки державні управлінці, керівники державних підприємств не боялись здійснювати активні заходи до розвитку державного сектору економіки і ліквідації непрофільних активів. Якщо коротко, то – це все.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Тарасе, і в тому числі за вашу активну участь в питаннях все ж таки вирішення, в тому числі, і політичного вирішення питань скасування мораторіїв, або хоча би їх перегляду, для того, щоб ми поступово просувалися на цьому шляху.

ЛЩИНА І.Ю. Андрію, можна, буквально один дуже короткий коментар, дуже короткий?

ГОЛОВУЮЧИЙ. А від кого, я просто не бачу?

ЛЩИНА І.Ю. Ліщина.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Іван, будь ласка, якщо можна, хвилину.

ЛЩИНА І.Ю. Дуже коротко. Я дуже вдячний за цю ініціативу щодо плану роботи з мораторіями. Справа в тому, що ми зараз подали до Кабінету Міністрів план дій щодо подолання проблеми невиконання судових рішень в яких держава чи державне підприємство є боржником, в якому закладено теж перегляд мораторіїв. Мені здається, що нам треба, як завжди права рука не знає, що робить ліва, нам треба об'єднати, бо фактично це один і той самий напрямок.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Іване. І це про те, що я також сьогодні, так скажемо, передаючи слово іншим виступаючим, говорив про те, що комунікація між гілками влади, на жаль, вона не належна для того, щоб ми всі разом вирішували ці питання і не витрачали час на те, щоб (*Не чути*)..... і потім поєднувати або порівнювати різні моделі у вирішенні тієї самої проблеми.

Тому я думаю, що все ж таки робота урядової комісії, я не хочу якимось чином зменшувати її важливість, але вона має будуватися таким чином, щоб всі були на єдиному порядку денному. І, те, що ми маємо вирішувати, вирішували спільно. Тому що я дійсно погоджуюсь з тим, що для вирішення таких комплексних питань, як перегляд або скасування

мораторію, тут недостатньо рішення уряду – має бути рішення парламенту. Але, саме з цього питання: аналіз цих мораторіїв, їх впливу на урядовому рівні і рекомендації парламенту щодо перегляду скасування деяких мораторіїв – це буде дуже важливий сигнал для парламентів щодо того, що уряд погоджується з тим, що відповідні мораторії мають бути скасовані, і далі вже приймав відповідне політичне рішення на рівні парламенту.

Я хочу передати слово пану Володимирі Кобчику, голові товариства ветеранів та інвалідів ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС. І тема його виступу "Рішення Європейського суду з прав людини у справах "Бурмич та інші проти України". Я бачу, що з вами рядом також ваші колеги. Дякую вам за вашу активну участь в організації цих комітетських слухань. І надаю вам слово. Прошу також, якщо, можливо, вкластись десь в 5-7 хвилин.

КОБЧИК В.П. Добре. Володимир Кобчик, віце-президент Всеукраїнської громадської організації інвалідів "Союз Чорнобиль України". Вітаю членів комітету, народних депутатів, всіх учасників парламентських слухань від "Союзу Чорнобиль України" та першої громадської організації чорнобильського спрямування – Товариство ветеранів і інвалідів ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС. Бажаю всім добра і здоров'я!

Передусім, щоб знайти причину звернення українських чорнобильців до Європейського суду з прав людини, нагадую, що Верховна Рада України за поданням уряду Яценюка проголосувала злочинний Закон №76, у три години ночі, 29.12.2014 року, яким скасувала значну частину статей соціального захисту, особливо це стосується зменшення пенсій та компенсацій за втрату здоров'я.

Обурені чорнобильці вимушені звернутися до Конституційного Суду України. Нна слуханнях в суді виступив віце-президент "Союзу Чорнобиль України", суд ми виграли, Рішенням №6-р (від 17.07.2018 року) Конституційний Суд України визнав окремі статті Закону №76

неконституційними. Але до цього часу позитивних рішень немає, українські чорнобильці змушені звернутися до Європейського суду з прав людини.

Менше ніж через півроку ми відзначаємо сумний ювілей – 35-ті роковини з дня Чорнобильської катастрофи. Як же держава піклується про здоров'я та соціальний захист своїх героїв? Для українських чорнобильців рішення ЄСПЛ "Бурмич та інші проти України", прийнятого три роки тому, було сподіванням на відновлення справедливості. Суд, як відомо, визнав правомірними позови 12,5 українців, переважно чорнобильців, про порушення статті 6 Європейської конвенції – це право на справедливий суд.

Але для чорнобильців фактично йдеться про порушення їхнього права на життя, адже тисячею судових рішень визнано протиправним скасування чи обмеження владою України соціальних і медичних гарантій, встановлених Законом України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи".

Саме так – право на життя. Оскільки, лише за умов дотримання цих гарантій ліквідатори і потерпілі громадяни можуть виживати. Конституцією України встановлено, що судові рішення є обов'язковими до виконання. Всі народні депутати, урядовці, а також Президент України перед вступом на посаду присягалися виконувати Конституцію. Але в подальшому вони плюють і на Конституцію, і на присягу, і на Європейську конвенцію – вони кажуть нам, що на виконання рішень судів немає коштів. Та, невже? Порівняємо витрати бюджету поточного і 2014 років: витрати на захист чорнобильців скорочені майже на третину, а от витрати на утримання органів влади збільшено в середньому в три рази.

В проекті Державного бюджету на наступний рік на виконання рішень національних судів уряд не виділив жодної копійки. Передбачені цим проектом 580 мільйонів гривень на виконання рішень міжнародних судів, витрачатимуться, як і раніше, на виплату тисяч євро незаконно люстрованим державним службовцям і оплату інших дурниць, вчинених владою. А от

чорнобильці, як три роки не отримували, так і наступного року не отримають ні копійки.

На системному рівні проблема не вирішується ні урядом України, ні Комітетом міністрів Ради Європи. Результат такої "державної" (в лапках) турботи про чорнобильців такий: за три десятиліття населення України скоротилося на 20 відсотків, а чисельність чорнобильців скоротилася у двічі. Це підпадає під класичне визначення – геноцид.

Ми вимагаємо цей геноцид зупинити, негайно! Ми не вимагаємо повернути відразу всі гарантії. "Союз Чорнобиль України", наша та інші чорнобильські громадські організації неодноразово виступали з конкретними пропозиціями щодо поетапного поновлення соціальних гарантій, передусім, стосовно пенсійного забезпечення. Минають роки, змінюються міністри, депутати, президенти, але позитивних системних рішень немає. Впевнений, що лише у співпраці з громадськими організаціями можна і потрібно системно розв'язати проблему виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Ми готові до такої співпраці в будь-який час, адже йдеться, повторюю, про життя і здоров'я людей. Нагадую всім, що за Конституцією України – це найбільша цінність.

Всім ще раз бажаю здоров'я і добра. Дуже дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пане Володимир, дуже дякую за ваш виступ. І ми розуміємо, що це не тільки виступ, скажемо так, який має юридичний і політичний вимір, він має також емоційний вимір, і це зрозуміло. Тому що питання, які ви зачепили, вони дійсно стосуються життя, здоров'я та долі сотень тисяч людей.

І розуміємо, що незважаючи навіть на стан бюджетний, незважаючи на те, що цей рік карантинних заходів, він також спричинив негативний вплив на економічний стан нашої країни, я також абсолютно погоджуюсь з вами і з

попередніми виступаючими, які зазначають, що це абсолютно неприпустимо, коли Кабінет Міністрів, подаючи проект Закону про Державний бюджет до другого читання Верховній Раді, взагалі не передбачив фінансування за рішеннями проти держави, в тому числі і з точки зору соціальних виплат.

Дякую вам за ваш внесок. І ми готові до співпраці, як комітет, з громадськими організаціями. Будь ласка, звертайтеся до нас, і в тому числі ваші пропозиції комітет буде враховувати при підготовці рекомендацій за результатами комітетських слухань.

А я наразі хочу передати слово Тетяні Фулей, вона є начальником відділу наукових досліджень проблем судочинства та науково-методичного забезпечення суддівської освіти Національної школи суддів України.

І як я пам'ятаю, пан Павло Пушкар вже зазначив, серед досягнень – ще більш широке застосування Європейської конвенції і практик Європейського суду з прав людини національними судами, і неабияка роль в цьому досягненні саме вона відіграна Національною школою суддів України. І тема доповіді пані Тетяни Фулей "Забезпечення професійної підготовки суддів з питань вивчення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практик Європейського суду з прав людини у системі заходів загального характеру".

Пані Тетяна, вам слово.

ФУЛЕЙ Т.І. Дуже дякую. Пане голово комітету, шановні учасники і учасниці цих комітетських слухань! Дякую за можливість виступити і пан Павло Пушкар, який представляє Департамент виконання рішень Європейського суду з прав людини, і урядовий Уповноважений у справах Європейського суду, вони можуть підтвердити, що школою системно і систематично опрацьовуються ті рішення Європейського суду з прав людини, які приймалися щонайменше протягом останніх 8-9 років, і вони включаються у програми підготовки суддів.

Однак, я би сьогодні хотіла презентувати також той системний підхід, який здійснюється школою по впровадженню практики ЄСПЛ у програми підготовки, програми кваліфікаційних іспитів, як для чинних суддів, так і кандидатів на посаду судді. І оскільки ми знаємо, що відповідно до статті 13 закону, забезпечення професійної підготовки суддів з питань вивчення Конвенції є одним із заходів загального характеру, які направлені саме на усунення недоліків системного характеру.

І, насамперед, я би хотіла сказати, що ще у 2014 році школою була прийнята Концепція національних стандартів суддівської освіти. І оцей витяг з концепції, що використання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини поряд з принципами суддівської етики та деякими іншими конституційними положеннями, вони мали бути інтегрованими у зміст кожного навчального курсу для суддів і кандидатів у судді.

І це не голослівна така декларація, цей стандарт дійсно було виконано. І досвід школи, він охоплював, ми його назвали таким багатосходинковим механізмом, оскільки були розроблені, як базові курси у формі тренінгів, так і спеціалізовані курси. А також чотири навчальні курси, дистанційні навчальні курси, які охоплювали основні проблемні питання, основні статті, щодо яких було констатовано порушення прав. І вони були дуже методично пропрацьовані, з тим, щоби (от ви бачите ці збірники навчальних матеріалів, як для учасників тренінгу, так і для викладачів), з тим, щоб судді дійсно оволоділи тими конвенційними стандартами, які допомогли їм розглядати ті категорії справ, які були у них в провадженні.

Окрім підготовки чинних суддів, особлива увага приділялася програмі спеціальної підготовки кандидатів. І ось програма, витяг з програми, вона передбачала п'ять тренінгів, загальною тривалістю по один-два дні кожен, і сумарно вона передбачала вивчення і пропрацювання понад 90 рішень Європейського суду з основних проблемних питань.

Ще одним моментом, який зіграв, я б навіть сказала ключову роль, було те, що програми іспиту для кваліфікаційного оцінювання суддів апеляційних та місцевих судів, а також ті конкурсні процедури, які були передбачені для суддів Верховного Суду, як першого так і другого доборів, вони охоплювали питання з застосування Конвенції та вивчення практики Європейського суду. І ось ті збірники і ті програми підготовки до кваліфікаційних іспитів, і ті збірники, які були підготовлені школою, вони безумовно відігравали велику роль у забезпеченні професійної підготовки суддів.

Окрім того школою зверталася дуже велика увага щодо підготовки суддів-розробників та тренерів. Загалом програми тренінгів для тренерів пройшли понад 200 суддів. І як показав моніторинг судових рішень, проведений у 2017 році, де було відзначено, що судді-тренери застосовують Конвенцію інакше – більш релевантно, більш продумано, не ритуально. І ця когорта високофахових спеціалістів, вони поширила дійсно добрі практики стосовно застосування рішень ЄСПЛ при вирішенні справ у національних судах.

І буквально рік назад, я би хотіла звернути увагу на подію, це була Міжнародна регіональна конференція високого рівня – "Захист прав людини через суддівську освіту: кращі практики та удосконалення стандартів", де Національна школа суддів приймала партнерів з понад 15 країн, суддівських шкіл. І на цьому закладі, на цій міжнародній конференції високого рівня були прийняті Київські рекомендації про зміст та методологію суддівської освіти з питань застосування конвенції, практики ЄСПЛ та виконання рішень Європейського суду з прав людини.

І можна сказати, що школа дійсно заслужила поділитися власним досвідом і стосовно змістовного впровадження і стосовно інтерактивних і інноваційних методик, за якими здійснюється підготовка задля того, щоб ті порушення, які були виявлені в попередніх рішеннях ЄСПЛ, вони не

повторювалися при надходженні нових справ. І ці рекомендації, вони передбачали не лише розширення каталогу курсів, але й такі питання, які присвячені методології навчання, використання ресурсів Ради Європи, таких, як платформа HELP, особлива роль тренерів, інші навчальні заходи. І додаток – це витяг з найкращих практик держав-учасників конференції.

Дякую за увагу. В межах регламенту, я сподіваюся, що ця інформація буде корисною.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пані Тетяно, дуже вам дякую за ваш вклад в сьогоднішні комітетські слухання. Тому що постійні навчання і підвищення кваліфікації суддів щодо їхнього знання і розуміння, як конвенцій, так і практики ЄСПЛ, є дуже важливими для належного... Я б сказав, для того, щоби більшість все ж таки справ і більшість спорів, вони знаходили своє остаточне вирішення в рамках національної судової системи і з врахуванням практики Європейського суду з прав людини, і щоби наші громадяни та юридичні особи знаходили цей захист в Україні, а не зверталися до Європейського суду з прав людини.

Шановні колеги, я розумію, що ми вийшли дещо за час наших слухань, але я хотів би десь 10 хвилин залишити для виступів інших учасників. І якщо хтось має таке бажання, я не бачу всіх тут рук піднятих, якщо хтось має бажання, просто тоді напишіть в чат і я надам слово. Я наразі не бачу нових бажуючих виступити.

Знаєте, сьогодні наші комітетські слухання, я вважаю, що відбулися в дуже такому потужному режимі, хоча він дещо нагадує турборежим, з врахуванням дуже маленького регламенту для виступів, але ми все ж таки спромоглися надати слово всім, хто виступив.

Я хотів би в першу чергу подякувати всім, хто долучився до наших комітетських слухань, всім, хто підготував дуже важливі і цікаві і змістовні доповіді з різних питань. Але все ж таки всі ці питання поєднувалися, на мій

погляд, єдиною метою: зробити все, щоби рішення, як Європейського суду з прав людини, так і рішення національних судів, виконувалися належним чином і для того, щоби ця проблема була вирішена у найближчий час.

Дуже гарно, що ми під час обговорення, з різних боків цієї теми, поверталися до необхідності такого налагодженого діалогу постійного між всіма гілками влади. І для того, щоби спільними зусиллями все ж таки приймати відповідні, мабуть, складні, мабуть, з політичної точки зору такі не дуже приємні рішення, але все ж таки розуміючи, що треба все ж таки уникати таких популістичних рішень, а все ж таки виконувати зобов'язання держави перед громадянами і перед юридичними особами.

Комітет буде дуже вдячний всім учасникам комітетських слухань за направлення ваших письмових пропозицій. Тобто деякі пропозиції, вони вже викладені в чаті сьогоднішнього заходу, і ми неодмінно їх розповсюдимо всім членам комітету. І підготуємо рекомендації, які, я впевнений, будуть дуже корисними не тільки для того, щоби вирішити ці проблемні питання які піднімалися на комітетських слуханнях на рівні уряду, парламенту або судової влади. Але вони також будуть корисні для звітування перед Комітетом міністрів Ради Європи і подальшої нашої спільної діяльності.

Я хотів би окремо подякувати нашим партнерам з Ради Європи, і особливо подякувати Проекту Ради Європи "Подальша підтримка виконання Україною рішень в контексті статті 6 Європейської конвенції з прав людини" за допомогу в організації проведення цього заходу. Ми завжди відкриті для подальшого співробітництва, ми завжди відкриті для діалогу, як комітет в цілому, так і будь-який член комітету, і голова підкомітету пан Роман Бабій.

Тому щиро всім дякую. Бажаю всім здоров'я, гарного дня. І все ж таки маємо надію, що спільними зусиллями ми зможемо поступово вирішувати ті проблеми, які підіймалися на сьогоднішніх комітетських слуханнях.

Дякую всім. До побачення.